

II R I I G I K O G U

1. istungjärk.

Protokoll nr. 14.

1923. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Teadaandmine terwitustelegrammi kohta. — 3. Perekonna-abiraha asjade tempelmaksust wabastamise seadus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 4. Heakorra ja julgeoleku seaduse § 190. muutmise seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 5. Tariifinõukogu, seadus — II lugemisel. — 6. Eesti- Wene raudteekonwentsiooni täienduste kinnitamise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 7. Õpetajate seminaaride seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 8. Kaubandus- tööstusministeeriumile eelkrediidi määramise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 9. Asunikkude ehituslaenu seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. 10. Rahwawäelaste ja nende perekondade pensioni- seaduse muutmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 11. Sõjawäeosade ja -asutuste alla wõetud ruumide üüriseaduse muutmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud.

II Riigikogu koosolek 31. juulil 1923 a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 80 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**, peale waheaega abiesimees **K. Wirma** ja abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **J. Kukk**, siseminister **K. Einbund**, põllutöminister **B. Rostfeldt**, haridusminister **A. Weiderman**, teedeminister **K. Ipsberg**, sõjaminister **J. Soots**.

P ä e w a k o r d :

1. Perekonna-abiraha asjade tempelmaksust wabastamise seadus — III lugemisel.

2. Heakorra ja julgeoleku seaduse § 190 muutmise seadus — II lugemisel.

3. Tariifinõukogu seadus — II lugemisel.

4. Eesti-Wene raudteekonwentsioon täienduste kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.

— 5. Ilma sõjawäelise õppuseta tagawarawäkke arwatud kodanikkude kaitsewäeteenistusse kutsumise seaduseelnõu — riigikaitse komisjoni ettepanek.

6. Õpetajate seminaaride seadus — hariduskomisjoni ettepanek.

7. Kaubandus-tööstusministeeriumile eelkrediidi määramise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

8. Asunikkude ehituslaenu seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

9. Rahwawäelaste ja nende perekondade pensioni-seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

10. Sõjawäeosade alla wõetud ruumide üüriseaduse muutmise seadus — omawalitsuse komisjoni ettepanek.

Koosolek algab kell 5.10 min. p. l.

1. Päewakorra Juhataja **J. Tõnisson**: Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Juhatuse otsuse põhjal wõetakse päewakorrast ära 5-es päewakorra-punkt — ilma sõjawäelise õppuseta tagawarawäkke arwatud kodanikkude kaitsewäeteenistusse kutsumise seaduseelnõu.

A. Janson (väljasp. rhm.): Juba nädal on sellest möödas, kui poliitilised wangid kuulutasid wälja näljastreigi. Wahepeal on sündmused laienenud ja süwenenud. Poliitiliste wangidega on ühinenud ka keskwangimajas ja kuulu järele ka karistuswangimajas olewad kaelakohtulised wangid. Senni pole Riigikogu heaks arwanud meie arupärimist kui ka sellele järgnewat kohtumistri wastust ära kuulata. Küll on aga härra Hellat ajakirjanikkudele pika seletuse annud ja mina arwan, et Riigikogu peaks huwitatud olema ka teise poole seletustest. Et asi äärmiselt kiire on, teen ettepaneku, et see arupärimine saaks tänasesse päewakorda wõetud esimese punkti all.

Juhataja **J. Tõnisson**: Riigikogu liikme Janson'i poolt on tehtud järgmine ettepanek: Teen ettepaneku wõtta päewakorda esimese punktina Riigikogu liikmete **A. Janson'i**, **J. Tomp'i** ja **P. Keerdo** arupärimise-ettepanek **Wabariigi Walitsusele** wägiwalla tarwitamise kohta poliitiliste wangide kallal eeluurimise wangimajas. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) See ettepanek on 30 h ä ä l e g a 24 w a s t u t a g a s i l ü k a t u d .

Päewakorra kohta teisi ettepanekuid tehtud ei ole, loen päewakorra wastuwõetuks. Enne päewakorra juurde asumist on sõna sekretääril teadaandmise korras.

2. Teadandmine terwitustelegrammi kohta. Abisekretäär **J. Wain** (loeb): Riigikogu esimehele. 5. üleriikline tuletõrjujate kongress Narwas terwitab Teid ja soovib Teile ja Riigikogule edu, püsiwust ja kindlust rahwaesituse töös.

Kongressi juhatus.

Juhataja **J. Tõnisson**: Riigikogu läheb esimese päewakorra-punkti juurde.

3. Perekonna-abiraha asjade tempelmaksust wabastamise seadus—III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Kornel** (loeb): Perekonna-abiraha asjade tempelmaksust wabastamise seadus.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel** (loeb): § 1. Riigikogu poolt 19. detsembril 1922 a. wastu wõetud („Riigi Teataja“ nr. 1/2 — 1923 a. seadus nr. 6) perekonna-abiraha seaduse põhjal ametasutustele ja ette wõtetele antud ja edaspidi antawad palwed, seletused, nõudmised ja ametasutuste ning ette wõtete poolt wäljaantud ja edaspidi wäljaantawad tunnistused, kui ka igasugune kirjawahetus perekonna-abiraha asjus wabastatakse tempelmaksust, arwates 1-st jaanuarist 1923 a.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel** (loeb): § 2. Tempelmaksu, mis kunni selle seaduse jõusseastumiseni sisse on nõutud, tagasi ei makseta.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2 wastu wõetud. Panekogu seaduse kolmandal lugemisel lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see seadus kolmandal lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel**: Ma teen ettepaneku seda seadust wälja kuulutada ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Tõnisson**: Aruandja on ettepaneku teinud seda seadust wälja kuulutada ilma redaktsiooni komisjoni

andmata. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud. Arutamisele tuleb teine päewakorra-punkt.

Et aruandja rkl. Zimmerman puudub, wõtab komisjoni abiesimees aruandja kohused oma peale.

4. Heakorra ja julgeoleku seaduse § 190 muutmise seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Kornel**

(loeb): Heakorra ja julgeoleku seaduse § 190 muutmise seadus.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel** (loeb): Heakorra ja julgeoleku seaduses (Wene sead. kogu XIV köide 1916 a. wäljaanne) § 190 ettenähtud kautsjonid laenukassade wastutuse ja õige tegewuse kindlustamiseks lugeda markades ja wõtta kahesajast tuhandest margast kunni üks miljon wii esajatuhande margani.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see seaduse tekst wastu wõetud, seega on käesolew seadus II lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb päewakorra järgmise punkti juurde.

5. Tariifinõukogu seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Kornel**

(loeb): Tariifinõukogu seadus.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel** (loeb): § 1. Teedeministeeriumi juures asutatakse tariifinõukogu järgmiste üldtarwitusel olewate ühendusabinõude tariifide äärmääramiseks ja nendega seotud küsimuste lahendamiseks:

a) riikliste ette wõtete — raudtee, postitelegraafi-telefoni, õhu-, jõuwankrite ja laewasõidu kohta;

b) samasuguste eraette wõtete kohta, mis riiklise kontsessiooni alusel asuwad.

Juhataja **J. Tõnisson:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 vastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel** (loeb): § 2. Tariifinõukogu seisab koos teedeministri wõi tema abi eesistumisel kolmest liikmest teedeministeeriumi poolt, ühest rahaministeeriumi, ühest kaubandus-tööstusministeeriumi, ühest põllutööstusministeeriumi, ühest sõjaministeeriumi, ühest sise-ministeeriumi, ühest põllumeeste keskseltsi ja ühest ühistegelise liidu esitajast, ühest kaubandus-tööstuse esitajast börsekomitee ja wabrikantideühisuse ühisel walimisel, ühest omawalitsuse esitajast linnade ja maakondade liidu ühisel walimisel ja ühest esitajast eraraudteede poolt.

Tariifinõukogu istumisele kutsutakse osa wõtma riigikontrolli esitaja.

Peale selle wõib tariifinõukogu istumistele arwamiste awaldamiseks teedeministri kaudu juurde kutsuda eriteadlasi, samuti ka isikuid, kes arutusel olewate küsimuste kohta kasulikku teateid ja seletusi anda wõiwad.

Juhataja **J. Tõnisson:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2 vastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel** (loeb): § 3. Tariifinõukogu koossesus ettenähtud riigiasutuste esitajad määratakse liigeteks Wabariigi Walitsuse poolt wastawate ministrite ettepanekul.

Tariifinõukogu kokkuseade awaldatakse „Riigi Teatajas“.

Juhataja **J. Tõnisson:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 3 vastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel** (loeb): § 4. Tariifinõukogu astub kokku tarwiduse järele teedeministri korraldusel, kelle poolt ka kõik nõukogule alluwad asjad ette pannakse.

Juhataja **J. Tõnisson:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 4 vastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel** (loeb): § 5. Kõik asjad otsustatakse tariifinõukogus liht hääleteenamusega, kusjuures hääle tasakaalu juhtumisel esimehe hääle ülekaalu annab.

Juhataja **J. Tõnisson:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 5 vastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel** (loeb): § 6. Tariifinõukogu on otsuswõimuline, kui esimees ja 4 liiget, kellest vähemalt 2 liiget riigiasutuste poolt, koos on.

Juhataja **J. Tõnisson:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 6 vastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel** (loeb): § 7. Tariifinõukogu otsused, mis ühel häälel vastu wõetud ja tariifide kõrgendusega ühendatud ei ole ja mille kohta riigikontrolööri poolt 48 tunni jooksul protesti ei järgne — astuwad jõusse. Protesti tõstmise korral riigikontrolööri poolt esitatakse otsus Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks. Otsused, mis ühel häälel vastu wõetud ei ole, kui ka otsused, mis tariifide kõrgendusega seotud on, esitatakse teedeministri kaudu Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks.

K. Wirma (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui teie waatate käesolewat seaduse paragrahwi, siis leiате teie, kuidas tariifinõukogu otsused jõusse astuwad. Siin jaotakse neid otsuseid mitmesse jakku, kõneldakse neist otsustest, mis tariifinõukogu poolt ühel häälel vastu wõetakse, ja kõneldakse ka neist otsustest, mille juures hääled lahku on läinud ja mida Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks esitatakse. Aga kui teie selles seaduses ringi waatate, siis otsite asjata seda seisukohta, millal kodanikkudele teatawaks saab, millal tariifinõukogu otsused jõusse on astunud. Siin on öeldud, et riigikontrolöörile jäetakse 48 tundi aega protesteerimiseks ja kui tema seda 48 tundi ei ole tarwitanud protesti sisseandmiseks, siis astuwad otsused jõusse. Aga kuidas moodi kohapealsed ametnikud teada saawad, et tariifinõukogu otsused jõusse on astunud? Peab arwama, et siin „Riigi Teatajas“ awaldamisega tegemist on. Mul on teada juhtumisi, kus tariifid on juba wälja kuulutatud ja on eksiarwamisi ette tulnud, näituseks raudtee peal on hakatud üks päew hiljem kõrgendatud tariifi wõtma. Järjekult on siis kindla tähtajaga alati tegemist, millal ametnikud peawad uusi tariife tarwitama hakkama ja millal kodanikud peawad tariifide järele maksma wastawaid makse. Ja kui nüüd küsimus niisugusele lahtisele pinnale jääb, nagu siin on öeldud, et tariifinõukogu ühehäälelised otsused hakkawad jõusse, siis jääb tingimata arusaamatuks, kuidas moodi neid otsuseid kodanikkudele teata-

waks teha ja mis tähtajast ametnikud neid käsitama peawad hakkama. Arwan, et siin on wälja kuulutamise korruga tegemist, et peab kindlasti ära näidatud olema kuidas moodi neid otsuseid kuulutatakse „Riigi Teatajas“. On ju kindlaks määratud seaduste, määruste ja kuulutuste awaldamiste kord „Riigi Teatajas“, ja siis peaks ka käesolewas seaduses seda silmas peetud olema ja öeldud olema, missuguses „Riigi Teataja“ osas need tariifinõukogu otsused awaldatud saawad.

Mina kardan selle paragrahwi juurde isiklikult parandusi teha, sellepärast, et siin on keerulise küsimusega tegemist ja mina ei tahaks mitte, et Riigikogu peaks mind uskuma ja minu parandusi vastu wõtma hakkama. Aga arwan, et need küsimused niiwõrd tähtsad on, et ei saa neid lahtiseks jätta ja sellepärast teen ettepaneku, et § 7 antaks rahaasjanduse komisjoni tagasi, kes siis wõiks neid küsimusi kaaluda ja tähtaja kindlaks määrata tariifinõukogu otsuste kuulutamiseks.

Juhataja J. Tõnisson: Rkl. Wirma on ettepaneku teinud § 7-at anda tagasi rahaasjanduse komisjoni. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Wirma ettepanek vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde. (Hüüded: Üks paragrahw on weel.) Selle ettepaneku wastuwõtmisele on järgmiste paragrahwide arutamine harilik korra järele päewakorrast ära wõetud.

Aruandja K. Kornel: Mina sain aru, et üks paragrahw on komisjoni tagasi antud ja et komisjon II ja III lugemise wahel arutab läbi selle paragrahwi. (J. Laidoner (põl.): See paragrahw peab II lugemisele weel tulema.)

Juhataja J. Tõnisson: Korra kohta on sõna rkl. Wirma'l.

K. Wirma (sd.): Harilikult on ikka nii olnud, et wõib ühe paragrahwi komisjoni anda ja siis seadust edasi lugeda. Praegu on aga ainult üks paragrahw weel järele jäänud ja see wõib wõimalik olla, et komisjon leiab tarwilikuks § 7-dat wahest paariks paragrahwiks teha, lahutades neid juhtumisi, millal tariifinõukogu otsused ühel häälel on vastu wõetud neist juhtumistest, kui need otsused mitte ühel

häälel pole tehtud. Sellepärast wõib kujuneda seisukord niisuguseks, et § 7 asemele tuleb § 8 weel juurde. Ja seda praktilist kaalumist silmas pidades teen ettepaneku järgmist paragrahwi mitte edasi lugeda, waid katkestada seaduse II lugemist.

Juhataja J. Tõnisson: Rkl. Wirma on ettepaneku teinud § 7-da komisjoni andmisega katkestada seaduse II lugemist. Panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

6. Eesti-Wene raudteekonwentsiooni täienduste kinnitamise seadus — I lugemisel. Wäliskomisjoni aruandja **J. Laidoner:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolew

seaduseelnõu käsitab Eesti-Wene raudteekonwentsiooni täienduste kinnitamist. 12. aprillil 1921 a. kinnitas esimene Riigikogu Eesti-Wene wahelise raudteekonwentsiooni. See raudteekonwentsioon käsitab otseühendust Eesti ja Wene raudteede wahel Narwa—Jamburi jaama kaudu. Siis jäi aga lahti küsimus otseühenduse kohta Irboska—Pihkwa jaamade kaudu. Selles esimeses konwentsioonis oli öeldud, et wõiwad kokku kutsutud saada Eesti-Wene raudtee otseühenduse esitajate kongressid. Esimene niisugune kongress oli nüüd koos 15. maist kuni 2. juunini s. a. Ta töötas wälja otseühenduse konwentsiooni Irboska ja Pihkwa wahel. Ühes sellega tulid ka selles esimeses konwentsiooni protokollis mõned muudatused ette wõtta, mis käsitawad otseühenduse tehnilisi külgi. Wäliskomisjon arutas selle seaduseelnõu läbi ja waatas ka läbi sisuliselt need muudatused ja arwab, et see on suureks sammuks edasi meie loomuliku wahekorra jaluleseadmiseks Eesti ja Wene wahel. Komisjon loeb seda konwentsiooni tingimata tarwilikuks ja sellepärast wäliskomisjoni nimel teen ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel vastu wõtta. Ühes sellega tähendan, et sellel konwentsioonil on niisugune sisu, et tema ajutiselt maksma on hakanud, ilma ratifitseerimata.

Juhataja J. Tõnisson: Panen aruandja poolt tehtud ettepaneku hääleta-

misele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner**: Seda arwesse wõttes, et selle seaduse wastuwõtmine, see on selle konwentsiooni kinnitamine on puhtwormaalne ja wististi mingisuguseid wastuwaidlusi ei saa esile kutsuma, sellepärast teen ettepaneku seda seadust II lugemisele wõtta, ilma kolmepäewase tähtaja ära ootamata.

Juhataja **J. Tõnisson**: Panen aruandja poolt tehtud ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

7. Õpetajate seminariide seadus — Hariduskommisjoni aruandja ja P. Treiberg: I lugemisel.

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Õpetajate seminariide seadus oli juba eelmises Riigikogus arutusel ja wõeti ka esimesel lugemisel wastu, kuid esimene Riigikogu ei jõudnud seda seadust mitte lõpuni läbi arutada ja sellenärast tuli uuesti selle seaduse kallale asuda. Wahepeal wõttis Wabariigi Walitsus seaduseelnõu tagasi ja töötas tema ümber nii, et see eelnõu, mis praegu arutusele tuleb, on Wabariigi Walitsuse poolt ümber töötatud ja loomulikult ka käesolewa Riigikogu hariduskommisjoni poolt läbi waadatud. Õpetajate seminariide seaduse eellugu algas juba ammu s. o. 1919 aastaga, otsekohe sellest ajast peale, kui meie Saksa okkupatsiooni alt wabanesime ja hakkasime oma riikliku elu alal esimesi wagusid ajama. Kohe tundus tarwidus hästi ettewalmistatud õpetajate järele wabas iseseiswas Eestis, sest wastawaid õpetajaid oli äärmiselt wähe.

Juba Asutaw Kogu tegi algust Eesti rahwakooli reformeerimises sellega, et ta 7. mail 1920 a. wastu wõttis algkooliseaduse, mis rahwakoolile soliidsema ja tugewama aluse andis, kui see Wene tsaaririigis wõimalik oli. Juba enne, kui see algkooliseadus oli wastu wõetud, asus haridusministeerium õpetajate seminariide seaduseelnõu kokkuseadmisele, kuid et sel ajal keskkooli-seadus weel puudus, töötati õpetajate seminariide seadus laias ulatuses wälja, nii et seal ka need paragrahwid ja punktid sees olid, mis nüüd keskkoolide-seaduses sees on, missugune

seadus, nagu teada, eelmise Riigikogu poolt 7. detsembril minewal aastal juba wastu wõeti. Nii ei ole see õpetajate seminariide seadus enam nii laia ulatusega, ei sisalda enam keskkooli kohta käiwaid üldiseid punkte, waid on ainult täiendus-seadus I Riigikogu poolt wastuwõetud keskkoolide-seadusele. Wahepeal on tekkinud terwe rida õpetajate seminariide, arwu poolest 5, kuid neil puudub õige juriidiline alus. Käesolew seadus peab olemasolewatele õpetajate seminariidele ainult teatawa juriidilise aluse andma.

See seadus ei käi mitte kõikide rahwakooli õpetajaid ettewalmistawate õpeasutuste liikide kohta, waid ainult õpetajate seminariide kohta. See seadus jätab lahti küsimuse, kas ei ole mitte wast wõimalik algkoolidele õpetajaid milgil muul wiisil ette walmistada, kui otsekohe õpetajate seminariide kaudu. See seadus on selles suhtes kitsama ulatusega, et tema käib ainult õpetajate seminariide kohta ja ei keela sugugi teisi seadusi wälja andmast, mis reguleeriks juba teisi kaswatuslisi, pedagoogilisi asutusi, kus ka algkooliõpetajad oma kutsele ette walmistatud wõiksid saada, nagu pedagoogilisi kursusi, pedagoogilisi instituute jne. Nii on selles mõttes käesolew seadus kitsama iseloomuga.

Peatan mõne sõnaga seaduse tähtsamate põhimõtete juures. Kõige pealt näeb õpetajate seminariide seadus ette, et õpetajate seminar on algkooliõpetajaid ettewalmistaw keskkool. Tähendab, seminariis tuleb õpetada üldhariduslisi aineid keskkooli piirides. Meie ei saa enam sarnase seisukorra juurde püsima jääda, kus õpetajate seminariide programm ei sisaldanud kõiki aineid niisuguses ulatuses, nagu keskkoolis ette nähtud, waid hoopis wäiksemal määral. Meil on 6-klassiline algkool maksma pandud ja selles algkoolis on juba wõrdlemisi laia õpetuskawa, nii et selle algkooli õpetajalt tuleb nõuda suuremal määral teadmisi, kui seda endised seminariid andsid. Nii et käesolewa seaduse järele tuleb seminariis õpetada üldaineid keskkooli piirides. Lääne Euroopas minnakse selles asjas kaugemale. Saksa maal on wiimase nelja aasta jooksul õpetajate ettewalmistamise küsimus äärmiselt teraw olnud, selle üle on seal palju waideldud. Seati nõudmine üles, et ka algkoolide õpetajad peaks ülikooli haridusega olema, nii et hariduse suhtes ei tohiks wahet teha algkoolide ja keskkoolide õpetajate wahel. Ka meil oleks sarnane nõue ideaalne. Meie

peame selles sihis edasi minema, mis waned kultuurriikides maksew. Peab hoolt kandma, et sarnane seisukord, millist praegu weel mitmel pool wõib näha, kus näituseks keskkooli- ja algkooliõpetajate wahel nii suured wastolud, et nad ühte organisatsiooni ei mahu, waid kus ühed koonduwad ühte wiisi, teised teist wiisi, täiesti ära kaoks. Muidugi wõib nüüd niisugune seisukord, kus haridusline tasapind kõigil õpetajatel ühesugune on, praegusel korral meil Eestis ainult ideaaliks jääda, kuid tulewikus wõime ehk sellele läheneda. Praeguse majanduslise seisukorra juures meie nii suurel määral weel õpetajaid ette walmistada ei saa. Praegusel ajal ei saa meie sihte liig kaugele seada ja selles mõttes tuleb piirduda sellega, et algkooliõpetajad saaks üldharidust praeguse keskkooli ulatuses. I Riigikogu poolt wastu wõetud keskkoolide-seadus näeb ette mitmesuguste erisihitidega keskkooli, nii et selles mõttes õpetajate seminaaride seadus on täiesti kooskõlas keskkooli-seaduse § 23.

Siis edasi näeb käesolew seaduseelnõu seminaare ette ühest küljest iseseiswa õpeasutusena, kuid teisest küljest pedagoogilise haruna keskkooli juures. Seminaaride kui iseseiswate õpeasutuste küsimuse juures ma ei peata, kuid pedagoogilise haru kohta tahaksin ma mõne märkuse teha. Asi on selles, et haridusministeerium on alles hiljuti wälja töötanud uue keskkooli-tüüpide kawa ja selle kawa juures moodustawad kaks alamit keskkooli-klassi üldhariduslise osa, kuna aga kolme järgmise õpeaasta peale langeb hargnemine mitmesuguste eriülesannete järele. On terve rida tüüpe ette nähtud: sotsiaalharu, reaalaru, humanitaarharu, majapidamise haru, isegi naismajapidamiseharu jne. ja ühe niisuguse haruna on ette nähtud seminaari seaduse põhjal ka seminaari pedagoogiline haru, mis oleks kooskõlas haridusministeeriumi wastawate määrustega.

Edasi on selles seaduseelnõus ette nähtud, et õpetajate seminaar on 6-aastane. Need Riigikogu liikmed, kes olid eelmises Riigikogus mäletawad, et eelmises seaduseelnõus ei olnud mitte ette nähtud 6-aastane seminaar, waid 4-aastane. Selle eelmise eelnõu järele, kes soowis seminaari pääseda pidi 2 aastat keskkoolis käima, üldhariduslise osa lõpetama ja siis alles pääsis ta seminaari. Käesolew seaduseelnõu sarnaseid raskusi õppijatele mitte ei tee, waid seminaari I klassi otsekohe pää-

seb see, kes on 6-klassilise rahwakooli lõpetanud. Käesolew seaduseelnõu toob wast riigile ainelisi raskusi juurde, kuid silmas pidades seda tähtsat ülesannet, mis meie õpetajate peal lasub, ei tohiks nende wälkete raskuste eest tagasi kohkuda.

Edasi on ette nähtud, et õpetajate seminaaris kestab õpetus 6 aastat, tähendab üks aasta rohkem, kui harilikult keskkoolis. Wiimasel ajal on selle eest häält tõstetud, et keskkool peaks ka kuueaastane olema. On tähelepanu selle peale juhitud, et meie koolid on üle koormatud õpeainetega, aga õpeaeg on wõrdlemisi teiste kultuurriikidega lühikene. Senni ei ole need nõuded teostamist leidnud, kuid selle wastu, et seminaar peaks kuueaastane olema, arwan ma, rääkida ei saa, sest tema peal lasuwad weel teised erilised ülesanded: tema on ka kutsekool, mis annab õpilastele teatawad oskused ja sellepärast on loomulik, et õppimine seal üks aasta kauem peaks kestma. Wiimasel ajal tehakse Saksamaal sellega tegemist, et nõutakse, et algkooliõpetajate jaoks tuleks ellu kutsuda pedagoogilised akadeemiad, mis kestaksid 3 aastat ja millesse wõetakse keskkoolide lõpetajad. Meil peaks esialgu aga vähemaga rehkendama. Edasi toob käesolewas seaduseelnõus ettenähtud uus korraldus enesega kaasa seminaari lõpetajale raskusi, nimelt kutsetunnistuse saamise korras. Senni oli meil tegelikult nii, et seminaari lõpetajale anti wälja kohe ka kutsetunnistus, ilma et talt mingisugust praktilist tegutsemist oleks nõutud, nii et kutsetunnistus ja lõputunnistus langesid kokku. Praegune seaduseelnõu näeb aga ette, et kutsetunnistus antakse seminaari lõpetajale wälja ühe praktika-aasta järele. Seminaari juures korraldatakse kursused, kus endine õpilane peab omi praktika-aastal omandatud kogemusi üles näitama, kus tema teeneid hinnatakse. ja alles siis antakse temale kutsetunnistus wälja. Sellega teeme meie samnu Lääne-Euroopale lähemale, kus praktika-aastad sagedasti ei kesta mitte üks aasta, waid 2 aastat ja weel enam. Selles mõttes loome meie sarnase olukorra, mis meile häid õpetajaid annab. Selleks, et seminaari õpilasi suuremal määral kokku tõmmata, on selles eelnõus ette nähtud, et seminaaris õpimaksu ei ole. Seminaar on õpilastele maksuta ning peale selle saawad anderikkamad õpilased weel riigi kui ka omawalitsuste poolt toetust.

Peale selle on õpetajate seminaaril weel terve rida teisi esidusi. Nimelt on

õpetajate normaal tundidearw mitte 24, waid 18, silmas pidades, et paremaid õpetajaid seminaridesse tõmmata ja neile wõimaldada rohkem asja sisse süweneda. Siis on weel ette nähtud, et seminaris on õpilastearw klassis mitte üle 35, nii et ka selles mõttes seminar oleks siis nagu eeskujulisemaks keskkooliks. Meie keskkoolides on majanduslistel põhjustel wõimatu seisukorda nii kõrgele tõsta, et õpetus oleks maksuta. Nii et seminarid sammuksid meie riigis koolireformi eesotsas ja märgiksid selle suuna ja sihi ära, mida mööda meie keskkoolide arenemine peaks minema. Et seminarid oma õpilastele niisugused esidused ja eesõigused annawad, siis on ka loomulik, et õpilastele suuremad kohustused tulewad peale panna. Oleks küll soowitaw, et seminarides õppimine waba oleks ja et seminarid oma lõpetajaid pedagoogiliste kohustustega ei seoks, nagu Saksamaal nii nimetatud Aufbauschule'des lugu on, mis meie seminaride taoliste täienduskoolidena seal ellu on kutsutud. Nüüd, praegusel ajal puudub meil Eestis wõimalus sarnasele seisukohale asuda äärmise suure puuduse tõttu korralikult ettewalmistatud kutsega algkooliõpetajate järele. Sellepärast on hädapärast tarwilik, et õpilane, kes seminaris on õppinud, et see õpilane Eesti riigi koolidele täiesti kaduma ei läheks, waid et ta ikkagi selles saadud mõnususte eest ka teatawat tasu andma peaks. Ja sellepärast on seminaris õppijatele kaunis suured kohustused peale pandud: iga seminaris wiibitud aasta eest peab seminaari lõpetaja Eesti wabariigis teenima algkooliõpetaja ametis pool aastat, nii, et kes 6 aastat seminaris on õppinud, 3 aastat sunduslikult Eesti wabariigis algkooliõpetajana teenima peab. Peale selle, kes on riigi poolt saanud stipendiumi, toetusraha, peab samuti teenima iga täie aasta eest, mille jooksul abiraha saadud, pool aastat. Sellega loome sarnased tingimused, et seminaari lõpetajad laiali ei walguks, et nad mitte kohe ülikooli ei läheks ja riiki jällegi waeseks-lapseks ei jätaks, waid vähemalt teatud aja wabariigi koolides töötawad. Praegu on küll näha, et kaugelt suurem hulk seminaari lõpetajaid koolide peal töötawad ja ainult mõned üksikud on ülikooli läinud. Et meie kool neid õpetajaid wajab ja et tulewiku kohta ülikooli minekut tagasi hoida, siis on sarnased kohustused seminaari lõpetajatele peale pandud.

Nüüd kõnelen lühidalt nendest muu-

datustest, mis hariduskomisjoni poolt ettepanud eelnõus tehtud. § 2. juurde on lisatud märkus vähemusrahwaste seminaride kohta, kus on ette nähtud, et vähemusrahwastele wõib nende emakeeles seminarid ellu kutsuda, kui seda tarwis on. See märkus on kooskõlas awalikkude keskkoolide seaduse § 9-aga.

Siis edasi § 7-das on ette nähtud uus liik õpeaineid, mida meie awalikkude keskkoolide seadus mitte ei tunne, kus on ette nähtud sunduslikud õpeained kõigile teatawa liigi koolidele ja kõikidele õpilastele. Siin on aga ette nähtud uus liik õpeaineid, mis on ainult teatawatele seminaridele sunduslikud. Käesolewa eelnõu lugemisel hariduskomisjonis leiti, et selles suhtes tarwilik on awalikkude keskkoolide seadust täiendada. Kui pedagoogikanõukogu leiab, et õpeainetele, mis seaduse põhjal õpekawasse sisse wõetud, mõni aine on waja lisaks wõtta, mis oleks kohustaw kõigile seminaari õpilastele, siis wõib ta haridusministeeriumi loaga selle aine oma seminaari sisse wiia. Sellega on loodud uus tüüp wõi liik õpeaineid, mis keskkoolide-seadus mitte ette ei näe. Hariduskomisjon pidas aga selle sissewõtmist hädatarwilikuks, et sellega wõimaldada õpekawale suuremat elastilisust ja ära hoida õpekawa üleliigset shabloniseerimist. Selle tõttu on näituseks wõimalik mõnel pool seminarides sundusliku ainena õpetada sarnaseid asju, nagu näituseks, raamatukoguteadust wõi mõnda teist õpeainet, mida seminaari õpilastele tarwis läheb, kuid mida wõimatu on igalpool kõigis seminarides sundusliku õpeainena sisse wõtta. Siis edasi, hariduskomisjon on muutnud selle paragrahwi, mis nõudis seminaari sisseastumisel eksami laulmises, selles mõttes, et wõimaldada neile muusikaandeta õpilastele seminaari sisseastumist, kes muis ainetes erakordset anderikkust üles näitawad. Hariduskomisjoni arwates peaks wõimaldama sissepääsu niisugustele muusikaandeta õpilastele. Õpilased, kes muis ainetes äärmiselt suuri andeid ilmutawad, kuid mitte musikaalsed ei ole, wõiwad seminaari sisse pääseda, kuigi muusikaandelistel eesõigus oleks. Edasi on sisse wõetud täiendus, mis annab pedagoogikanõukogule õiguse juba õpeaja kestwusel eemaldada seminarist õpilasi, kui nad õpetajaameti jaoks kõlbmatud on. Praeguse korra järele wõis koolist eemaldada õpilast teatud pahede eest,

näituseks kui õpilane oli distsipliini rikkunud jne. Et kõigist lõpetajaist head õpetajad võiks saada, oli tarwis märkus sisse võtta, mis seminaarist õpilaste kõrwaldamist pehmemal kujul võimaldab. Kui pedagoogikanõukogu leiab, et õpilane õpetajaks kõlbulik ei ole, kui tal näituseks kõneandi ei ole, kui ta kogeleb, siis peaks võimalus olema juba alamates klassides teda koolist eemaldada, ilma et see alandaw õpilase seisukohast oleks. Siis võib ta mujale wastawale alale üle minna.

Aega, mille jooksul seminaari lõpetaja wabaneb sunduslikust õpetaja kohustusest, on pikendatud poole aasta pealt poolteist aasta peale. Haridusministeeriumi seaduseelnõus oli ette nähtud, et kui õpilane ei leia omale kohta poole aasta jooksul ega ministeerium selle aja sees temale kohta ei muretse, siis on tema sunduslikust kohustusest waba. Hariduskommisjon leiab, et pool aastat on liiga lühikene aeg ja selle aja jooksul on võimalik õpetajal kohaotsimisest kuidagi kõrwale hoida, kuna poolteist aasta jooksul läheb enam vähem korda kohta saada. Kui haridusministeerium ka selle aja jooksul kohta ei ole andnud, siis on lõpetaja sunduslikust töökohustusest kui ka abiraha tagasimaksimisest wabastatud. Teise küsimuse arutamisel läksid komisjonis hääled nooleks. Haridusministeeriumi eelnõu § 18 juures olew märkus andis õiguse kutsetunnistuste wäljaandmist keelata nendele seminaari lõpetajatele, kes end ebasüüdsalt ülal pidanud, ka sel juhtumisel, kui pedagoogikanõukogu tunnistuse wäljaandmist võimalikuks peab. Pooled hariduskommisjoni liikmed olid arwamisel, et seda õigust ei ole tarwis mitte haridusministeeriumile anda, sest pedagoogikanõukogu ise seisab õpilastel kõige lähemal ja on seega kõige parem hindaja. Kui haridusministeerium sarnast materjaali mõne õpilase kohta on saanud, et see õpetajaks mitte kõlbulik ei ole, siis peab ta materjaali pedagoogikanõukogu kätte saatma selleks ajaks, kui kutsetunnistuste wäljaandmine arutusele tuleb. Kuiigi mõni pedagoogikanõukogu suurt lahkust ja wastutulelikkust oma õpilaste wastu üles näitaks, siis võib haridusministeerium, niinea kui isik koha saanud, asia uuesti ülesse võtta ja ta harilikus õpetaja tagandamise korras ametist tagandada. Sellepärast arwas suur osa hariduskommisjoni liikmeid, et see märkus on üle-

liigne ja tuleb maha kustutada. Et hääled pooleks läksid, tuleb küsimus Riigikogule otsustamiseks. Samuti läksid hääled pooleks küsimuses pedagoogikanõukogu liigete kohta. Üks osa hariduskommisjoni liigetest pani ette seminaari wiimase klassi õpilastele pedagoogikanõukogu koosolekutest osa võtta lubada, põhjendades sellega, et koolireformi tähtsamaks ülesandeks on õpetajaid ja õpilasi lähendada, nende wahel sõbralikku wahekorda luua. Selles mõttes tuleb püüda, et tulewikus õpilased pedagoogikanõukogu koosolekutest osa võiksid võtta. Et praegu see asi weel uus on ja sellel alal weel kogemused puuduwad, siis võiks anda ainult wiimase klassi õpilastele õiguse pedagoogikanõukogust sõnaõigusega osa võtta, sellepärast et wiimase klassi õpilased on ise juba wäikesed pedagoogid — nad annawad prowitundlisid ja selle tõttu wõtawad nad aktiivselt koolitegewusest osa. Ei tule mitte karta, et nad lapsikult wäiklased oleks, tühiseid kuulujutte nende koosolekute kohta laiali laotaks ja selle tõttu ei tohiks kuuluda õpetajaskonda. Ühel häälel wõttis aga hariduskommisjon seminaari seaduse § 9-da juurde täienduse, mille järele seminaari õpilastel on õigus nende algkoolide pedagoogikanõukogu koosolekutest sõnaõigusega osa võtta, kus nad tundisid annawad, kus nad lapsi tunnawad jne. Need nõukogu koosolekud annawad neile pedagoogilisi kogemusi edaspidises elus, kogemusi, mis neile väga tarwilikud, kui nad tõsisteks õpetajateks tahawad saada. Need on tähtsamad täiendused, mis hariduskommisjon seminaari seaduseelnõu kohta tegi. Hariduskommisjoni nimel teen ettepaneku õpetajate seminaari seadust I lugemisel wastu võtta.

H. Bauer (kristl.): Austatud Riigikogu liikmed! Lubage mulle isikliselt mõnda sõna käesolewa seaduseelnõu kohta ütelda. Nagu juba aruandia tähendas, on sellel seadusel see iseloom, et ta näitab, et seminaar ei ole wist küll ainukene õneasutus, mis meil tulewikus noorematele õpetajatele haridust saab nakkuma, waid meie haridusministeeriumil tuleb teisi tüüpe luua ja teid otsida, kuidas õpetajaid walmistada, võib olla naremini, kui see seminaari läbi võimalik on. Juba ammu oli küsimus tekkinud, kas seminaar on see õneasutus, mis oma otstarbet kõige paremini täidab et meie koolidele häid õpetajaid anda. Tä-

hendati selle woolu peale, mis väljamaal, iseäranis Lääne-Euroopas aset on wõtnud, et 6-klassiline seminaar mitte täiesti otstarbekohaselt õpetajaid ette ei valmistata. Selleks on mitu põhjust. Esimene küsimus on aatelise küljega küsimus. Õpilased astuwad seminaari 14. kuni 15. aastaselt ja on peajasjalikult sellest huwitatud, et seminaar on ainukene õpeasutus, kus maksuta õpetust antakse, kuna keskkoolides see mitte nii ei ole. Ehk küll ka seal väga suur protsent õpemaksust wabastatakse, kuid siiski ei ole see teada, kes wabastatud saab. Sellepärast tõuseb küsimus, kuipalju neil õpilastel huwi on õpetajateks hakata, mida väga hästi näitab ankeet, mis Tallinnas toime pandi, kus õpilased oma arwamist awaldasid. 30—35% seminaari wiimase klassi õpilastest wastasid, et nad mitte õpetajateks ei taha hakata, waid ülikoolis enda haridust täiendada tahawad ja teistele aladele üle minna soowiwad, mille põhjal wõib oletada, et seminaari ei kasutata mitte selleks, et õpetajateks saada, mis igatahes väga halb ja kardetaw meie koolidele on. Üks kolmandik wiimase klassi õpilastest hakkab wastu tahtmist õpetajateks, see on tõsine fakt, millega rehkendada tuleb, et seminaaril koolitööle neid õpejõudusid, kes oma tööst otse huwitatud oleks, küllalt anda ei ole. Siis teine asjaolu, mis otsekohe meil, kui noores riigis, ka tähtis on, see on meie rahaline külg, sest seminaarides on õpejõudude palgad 25% kallimad, kui mujal ja see tuleb õpetajatele maksta, mitte üksi ülemates, waid ka alamates klassides, ehk küll alamates klassides õpekawa otsekohe pedagoogilisi õpeaineid ei sisalda ning isesuguseid eriteadlasi seal tarwis ei oleks. Sellega läheks iga seminaari lõpetaja umbes 200.000 marka maksma enne, kui ta õpetajatunnistuse kätte saab. Sealjuures tuleb ka sellega rehkendada, et teataw protsent neist ülikooli ehk teistele aladele kaob. Meil on ju õpetaja kutsehariduse andmiseks küll ka weel teisi teid olemas. Need on üheaastased kursused, mis praegu õige häid tagajärgi on annud. Neile kursustele wõetakse wastu ainult keskkooli lõpetajaid, kuid ühe aasta jooksul ei saa ikkagi tõsiselt õpetajaametile ette valmistada, olgugi, et inimesed väga hästi püüawad, nagu nende kohta kursuste aruanded tõendawad, kuid neid ei saa siiski täiesti rahuldawaks tunnistada. Ka pedagoogilised harud, mis keskkooli-seaduse järele

lubatud, ei suuda meid täiesti rahuldada. Aga mis teha? See küsimus on Lääne-Euroopas ja ka Põhja-Ameerikas õige tihti arutamisel olnud, ning ka seal on seminaarid väljasuremisele määratud. Ka Saksamaal, kus pedagoogiline elu, nagu teada, õige tugewasti pulseerib, on wiimastel aastatel, see on juba sel ajal, kui Saksamaa wabariigiks sai, seminaarid kinni pandud ja hakatud teisi tüüpe arwama. Saksamaa ideaaliks on, et kõik peaksid ülikooli lõpetama, kuid praeguse Saksa riigi kooliseaduse järele ei ole see weel mitte sunduslik. Selle asemel on mitmes osariigis seminaaride asemele awatud 2-aastase kursusega pedagoogiumid wõi õpetajate instituudid ja sinna wõetakse wastu ainult keskkoolide lõpetajad. Ka meil tuleks selle peale mõelda. Peale selle ei saa Saksamaal seminaari õpeasutuse lõpetaja kaugeltki weel kohe kutsetunnistust kätte, waid peab enne ühe aasta täitsa proowi peal olema, siis teeb kooliwalitsuse juures praktilise eksami ära, siis tuleb tal weel 3 aastat kusagil abiõpetaja olla, nii et Saksamaal tuleb seminaari lõpetajal neli kuni wiis aastat töötada asetäitjana, enne kui õpetajaks saab. Meil on see asi palju kergem. On juhtumisi ette tulnud, kus õpilane maikuu seminaari lõpetab ja sügisel septembrikuus juba kusagil keskkoolis õpetajaks wõi isegi juhatajaks on.

Sellepärast tuleks meil osa seminaaride kaheklassilisteks õpeasutusteks ehk pedagoogiumideks muuta, mis, kui mitte 20 miljonit, siis vähemalt kümnekond miljonit odawam tuleks. Praegu on meil wiis 6-klassilist seminaari. Ma ei loe siin paralleelklasse mitte kaasa. Kui me loeme iga lõpuklassi 25 õpilast, siis lõpetawad meil iga aasta seminaari vähemalt 125 õpilast. Kui meil oleks nende seminaaride asemel 2 pedagoogilist instituuti, kus wastu wõetakse ainult keskkooli lõpetajad, siis tuleks nende ülespidamine odawam, kuid lõpetajaid oleks rohkem. Wõtame näituseks Haapsalu seminaari. Praegu on sellel seminaaril 6 klassi. Selle asemel wõiks olla Haapsalus üks kolmekordne pedagoogiline instituut à 2 klassi. Seal saaksime sellesama summa eest lõpetajaid välja saata mitte 25, waid kolm korda 25 õpilast. Niiwiisi wõiksime koondata väga hästi sarnased instituudid kahte suuremasse linna, kus paremad ruumid on.

Suuremad ruumid õpetajate seminaaridel, peale Rakwere, — kus nad aga lin-

nast eemal on ja põllumaa ka weel seal puudub, — on kahe linna juures, nimelt Tartus ja Haapsalu juures Uuemõisas. Kui nende kuue seminaari klassi asemele panna kolm pedagoogiumi, siis saaksime, nagu ma juba tähendasin, vähemate kulude juures niisama palju kätte, kuid palju paremini ettevalmistatud õpetajaid. Siis wõiks Tartu seminaar sisse seada linna õpetajate jaoks, kuna Haapsalu seminaar, kus praegu juba hakatakse tähelpanu pöörama ka põllumajanduslise, aiatööstuse ja mesinduse alale ettevalmistamiseks, wõiks niisugused õpetajad ette valmistada, kes just tõesti maal rahwaga käsikäes töötama saawad ja mitte kitsastesse klassiraamidesse ei jääks. Nii wõiks tõsist kontakti luua õpetaja ja lastewanemate wahel, sest sarnane õpetaja oleks maal rohkem kohane, kui õpetaja, kes ainult raamatutarkust üksi tunneks. Siin wõiks ehk wastata, et on karta, et ei leiduks küllalt sisseastujaid pedagoogilistesse instituutidesse. See oleks aga täiesti eksiarwamine. Juba praegu on kursustele linna juures nii suur tung—ma kuulsin, et Tallinnas on kursustele juba kuu aega enne õpetöö algust kahekordne kui mitte kolmekordne palwekirjade arw sisse antud. Seda enam oleks soowijaid, kui täiesti niisugune soliidne õpeasutus awatakse, nagu pedagoogiline instituut. Meie praegused keskkoolid annawad aastas umbes 1.500 abiturienti ümber, kuna weel kõik need realgümnaasiumid, mis mitmel pool maal asuwad, täiesti ei funktsioneerid, waid ainult paari-kolme klassiga töötawad. Kui aga paari aasta pärast kõik lõpuklassid funktsioneerima hakkawad ja kõik need a, b ja c paralleelklassid, nagu neid keskkoolide juures nimetatakse, oma abiturientid ilma saatma hakkawad, siis olen ma kindel, et ülikool ei suuda neid kõiki wastu wõtta. Tuleks tõsiselt selle peale mõtelda, kuhu neid kõiki juhtida. On tarwis laiendada tehnikumi, see küsimus on ka juba ministeeriumil paar aastat kawatsusel, tahetakse maja ehitada kõigi nende osakondadega. Kuid sellest on liiga wähe.

Meie peaksime teisi kutsekoole looma. Ka pedagoogiline instituut oleks kutsekool, kes wastu wõtaks neid, kes otsekohe rahwa hulgas pedagoogilist tööd saaks tegema. Nii ei oleks meil mitte karta, et pedagoogilises instituudis õpilased tarwilises arwus puuduma saawad.

Teine kartus, mis sellel kaheaastasel pedagoogiumil wõiks olla, oleks ehk, et

mõnda õpeainet ei saa küllalt soliidset läbi wõtta. See puudutaks aga ainult muusikat ja lauluõpetust. Kuid siiski peame ka siin ütleva, et meie keskkool uue kawa järele palju soliidsemat ettevalmistust annab muusikas, kui Wene keskkooli andis. Wene ajal olid ainult koorilaulud ja alamas klassis paar tundi teooriat, kuna meil terve 11 aasta keskkooli kestwuse jooksul kokku 22 nädalatundi laulmist ja muusika teooriat nädalas õpetatakse. Kui täiendada seda kahe aasta jooksul pedagoogiumis suurema tundidearwuga, siis ei ole karta, et see aine wõiks kõrwaliseks aineks jääda. Nii tuleks haridusministeeriumil kaheaastaste pedagoogiliste kursuste wõi pedagoogika instituudi peale tõsist tähelpanu juhtida. Wõib olla, et tuleb kord aeg, kus meie hakkame nõudma oma algkoolidele ülikooli tsensussega õpetajaid. See oleks küll wäga soowitaw, aga praegu ei ole selle peale weel wõimalik mõtelda, iseäranis, kui meie waatame oma praegust algkooliõpetajate koosseisu. Nii tuleks haridusministeeriumil selle projekti peale lähemal ajal tõsist tähelpanu juhtida. Sellel projektil on kolm head külge: 1) ta tõstaks õpetajate teaduslist tasapinda, 2) tuleks ta riigile palju odawam, kui seminaar, — vähemalt kaks kunni kolm korda odawam, ja 3) tooks ta koolipõllule paremaid jõudusid, kes rohkem oma tööst hewitatud on ja aitaks luua seda endist Eesti kooliõpetaja tüüpi, kes oli tõsine rahwakaswataja ja rahwawalgustaja.

L. Raudkepp (kristl.): Ei maksa selle üle sõnu kulutada, missugune tähtsus õpetajate seminaaridel rahwahariduse alal on. Sellepärast on ka wäga tähtis, et seminaaride seadus wõimalikult täielik olgu ja ei wõi leppida puudustega temas. Puudusi tuleb nii kui nii, aga kui neid põhjalikult läbi ei kaaluta ja õige suured puudused seaduseelnõusse selle läbi jääwad, siis ei ole see mitte soowitaw. Käesolewas seaduseelnõus on oma jagu puudusi ja mõned nendest üsna suured. Lubatagu mulle nüüd nende puuduste peale tähelpanu juhtida. Wõtame näituseks § 1. Seal on öeldud: õpetajate seminaar olgu algkooliõpetajaid ettevalmistaw keskkool. Kui pärastpoole on öeldud, et see keskkool on maksuta õpilastele, siis on arusaadaw, et paljud seminaari selle sihiga astuwad, et teda kui keskkooli lõpetada, mitte kui seminaari, ja siis ülikooli pääseda. Ei wõi ju selle wastu

rääkida, et seminaari lõpetaja ei tohiks ülikooli minna, see õigus peab talle jääma, aga kui tahetakse häid seminaare saada, siis peavad nad erikoolid olema. Peab rõhutama, et nemad tõesti erikoolid on. Mitte, et see tüüp jääks kesk- ja erikooli wahale, seaduseelnõu järele võib isegi öelda, et ta läheneb rohkem keskkoolile kui erikoolile. Seda tuleks paragrahv 1. alla kriipsutada ja mina mõtlen, et temale tuleks niisugune kuju anda, et ta on algkooliõpetajaid ettewalmistaw erikool keskkooli kawaga või kursusega.

Edasi, austatud eelkõneleja nimetas ju ka, et waadet seminaaride kohta tuleks rewideerida käsikäes käies elunõuetega. See on väga tähtis. Näituseks, peaks see seadus ette nägema, et suuremates linnades seminaarid oleks pedagoogiumi või millegi muu nime all, kui harud keskkooli juures olemas. Seminaaride, kui niisuguste wastu, ei või ka nüüd rääkida. Et meie nüüd uisa-päisa tahaksime niisugust korda läbi wiia, et seminaarisid ärgu üldse olgu, see ei läheks; nii ei või kohe murda. Nad olgu, kuid nende koht ei ole suuremates linnades. Nende koht on maal, väiksemates linnades, paremates alewites, selle järele, kuidas alew kättesaadaw on, et mitte ei arwata, nagu tahetaks selleläbi ütelda, et seminaar on maarahwale ainult, et tema hariduslist tasapinda alla suruda, nagu Wene süsteem ja Wene waade seda tahtis. Siin on muud põhjused. Noormees või neiu, kes linnas üles kaswanud, kui tema seminaari hariduse linnas on saanud, ei suuda külalapse hingeelust aru saada, sest külaelu on temale wõõras. Kui meie tahame pedagoogid olla, ja sellelt seisukohalt otsustada, siis igatahes peab õpetaja tundma elu põhjalikult, seda nõuab uuema aja printsiip „Arbeitsschule“, see on töökool. Kui õpetaja ei suuda hingelist kontakti leida õpilastega, kui see elu, millesse tema linnast läheb, temale wõõras on, siis on selle tagajärg see, et õpejõul puudub teatud huwi. See huwi võib ju tulla, kui noor inimene tõesti asub tõsisele tööle. Aga küsige meie maarahwalt; seal on tihti-peale niisugune arwamine, — eriti nimetati siin, ilma, et ma tahaks seda kuidagi alla toonitada, — et linnapreilid ei suuda meie lapsi nii õpetada ja nii kaswatada, nagu see meie oludele wastab. Et see võib sündida ka linnasttulewate noortemeestega, seda ei või muidugi eitada. Ainsam wäljapääsetee võib siin olla selles, et elu nõudeid tähele pannaks.

Neis linnades, kus näituseks ülikool on, kus rohkem haritud jõudusid on, seal peaksid tingimata pedagoogiumid olema või kuidas neid nimetada. Nad võiksid esiteks keskkooli-kursusega olla, aga tulewikus peaks nende kursus tingimata keskkooli-kursusest üle ulatama, sest koolitegelased peaksid laiema silmaringiga olema. Kui meie kord ka niikaugele peaksime jõudma, et algkooliõpetaja on ülikooli haridusega, siis tuleb küsida, kas suudab näituseks eriloodusteadlane nõutawa osawuse ja asjatundlikkusega teistes õpeainetes õpetust anda. Tema on ehk liiga eriliselt oma teadmisi arendanud, kuna õige pedagoogiline printsiip nõuab, et õpetaja käes algkooli klassis olgu võimalikult palju õpeaineid, isegi olgu kõik õpeained, nii, et see wenewärki süsteem kaoks, kus igalpool ikka „spetsialnost“ ja „spetsialnost“ pidi olema. Seks on tarwis, et kooliõpetaja saaks kõigis õpeainetes võimalikult suure hariduse, mida ülikool alati ei suuda anda. Kui siis tulewikus õpetajad peavad ülikooli haridusega olema, siis tuleb nii mõndagi ülikooli programmis muuta ja eriliste nõudmistega esineda neil, kes soowiwad olla kooliõpetajad omal erialal mitte keskkoolis, waid algkoolis. Ma nimetan siin weel puudusi, mis ehk wast üsna tähtsad on. § 7-das on nimetatud hingeteadus. Ma ei tea, kuidas Saksa seminaari kawades see nimetus oli, kas ta nii seisis, või teises sõnalisel wäljenduses. Igatahes sellest siin ei jätku, see on liiga teoreetiline. Meie peame lähendamama seminaari rohkem elule. Isegi see kursus, mida praegu keskkoolis läbi wõetakse, on liiga teoreetiline. Kui ameeriklased meie koolidesse tulewad, siis on nende esimene märkus, et meie kool on liig teoreetiline. Võib ju olla, et ameeriklased on liiga praktilised. Tõtt selles on. Millest on siis näha, et meie kuidagi rohkem elule lähenenud oleme? Iga koolitegelane peab hingeteadlane olema, — et seal weel ka palju teisi tähtsaid asju on, ei jõua neid kõiki siin ära ütelda, ei jätku selleks aega. Minu arwates peaks tingimata seal seisma „pedagoogiline hingeteadus“, siis on see niisugune sihiwõtmine, et hingeteaduse tundides kuulajad iga hinge nähtuse juures kohe võiwad küsida, kuidas mina selle ja selle hingeteaduslise wäite põhjal õpilastega pean ümber käima. Keskkoolides see hingeteaduse kursus, nagu ta meil on Tshelpa-now'i raamatu tõlke näol või muul kujul olemas, on liiga teoreetiline, nii õpetawad

wenelased, kes teorias tugewad on, kuna aga Saksa pedagoogid praktiliste sihiwõtetega selle alal on. (W a h e l h ü d e d p a h e m a l t p o o l t.)

Juhataja **J. Tõnisson**: Need pedagoogid seal pahemal pool, kel palju südame peal kipitab, wõtku pärast sõna, aga ärgu nüüd segagu!

L. Raudkepp (kristl.): See aine läheb igawaks, kui ettekandja ei suuda hingeteadust elustada niisuguste wälja waadetega, mis kutsuks kuulajaid ja õpilasi tegewusele enda hingewalla kallal. Selles ju seisab töökooli printsiip. Seal on niipalju nähtusi hingeteaduse alal, mis noortele huwitawaks wõiwad saada. Ilma selleta läbi ei saa, hingeteadus jääks igawaks ja temal ei oleks seda mõju, mis tal peaks olema kui õpeainel keskkoolis, üldhariduslikes keskkoolis, rääkimata siis weel seminaarist. See seaduses esiletõudud sunduslikkude õpeainete kawa on kokku seatud nii, nagu see keskkoolis on olemas, ainult eriliselt on juurde lisatud pedagoogika ja didaktika sellepärast, et siin ikkagi erilist pedagoogilist haridust tahetakse anda. Ma rõhutaksin, et pedagoogilise hingeteaduse peale otsekohest tähelepanu tuleb juhtida, sest hingeteadus on kaswatustöös alfa ja omega. Edasi panen ma imeks, kuidas on haridusministeeriumis niisugune nimetus läbi läinud „mõtteteaduse algkursus ühes loogika ja eetikaga“. Tuleb wälja, nagu oleks siin mõtteteaduse kõrwal weel eridistsipliin olemas, kuna aga mõtteteaduse algkursus just selles seisabki, et wõetakse läbi loogikat, hingeteadust ja, wõib olla, ka eetikat, ütlen, wõib olla. Siis ei käi see sõnade wäljendus siin kokku keskkoolide-seaduse tekstiga, sest siin seisab „mõtteteaduse algkursus“, kuna keskkoolide seaduses on „eelkursus“, kuid see on kõrwalise tähtsusega. Igatahes wõib niisugune wäljendus arwamist tekitada, et need isikud, kes seda seadus wälja töötasid, ei saanud õieti aru, mis on mõtteteaduse algkursus.

Nüüd tuleks üks suur puudus. Märkus I on öeldud „õpeainete hulka käib ka algkooli meetodika“. Tähendab, lubati seda meetodikat ka sisse wõtta. Kes teab, kui saamatud on noored kooliõpetajad, iseäranis kui nad üldse pedagoogilist haridust ei ole saanud, siis wõime meie hinnata, kui suur tähtsus meetodikal on. Wõib ütelda, et meetodika rehkenduses ja emakeeles on peaaegu kõik ehk wähe-

malt pool neist teadmistest, mida tuleb edasi anda. Kui nii palju tunde tuleb määrata matemaatika jaoks, siis tuleb seda suurel määral selle arwele kirjutada, et ei osata õieti ümber käia arwuteadusega. Osatakse ainult õpeaine masinlikku läbiwõtmist, kuid see läheb raskeks ja tüütawaks lastele. Üks kõige raskematest meetodikatest on just matemaatika meetodika. Siin peab noor kooliõpetaja kõik oma teadmise matemaatika alal kokku wõtma, et seda läbi töötada. Selleks on muidugi igal inimesel individuaalsed anded olemas. Umbes wiis aastat kuulub selle peale, kunni noor pedagoog wälja kujuneb, kunni noor kooliõpetaja iseseiswaks pedagoogiks saab ja ühtlasi ka pedagoogiliseks kunstnikuks, sest samal määral, wõimalikult suurel määral peab pedagoog kunstnik olema.

Tähtis on ka emakeele meetodika. Kui palju wõetakse seal igawalt, ühtlasi tüütawalt, lastele läbi lugemistükke ja luuletusi; see ei tohiks teadmata olla nendele, kes koolitööle lähedal seisawad. Kui palju ratsionaalsemalt wõiks ka grammatikat läbi wõtta. Meil puuduvad sellekohased õperaamatud. Ka emakeele õigekirjutuse õperaamatutest on suur puudus. Sellepärast on seminaaris emakeele meetodikal wäga suur tähtsus. Teistel õpeainetel ehk ei ole nii suurt tähtsust meetodika alal.

Kui seminaarid tõesti tahawad ette walmistada pedagooge, kes sõna tõsisest mõttes, suudaksid tõesti käsitada õpeainet, et kohe wõiks näha, et tema pedagoogilise erihariduse on saanud, siis peame kõige suuremat rõhku sellepeale panema, et meetodika seisaks wäärilisel kohal, mitte aga et teda lubatakse „ka“ figureerida.

Edasi on seaduseelnõus juurde lisatud märkus, et seminaarides on usuõpetus seminaaridele sunduslik, õpilastele wabatahtlik õpeaine. Arusaadaw, et see märkus pidi sisse tulema, kuigi üks osa siinolewatest saadikutest sellega nõus ei ole.

Siin kanti ette, et seminaari lõpuklassi õpilased wõiwad pedagoogikanõukogu koosolekutest sõnaõigusega osa wõtta. Et nad seda teewad seal, kus nad ise proowitunde annawad, see on algkoolis, selle wastu ei wõi midagi olla. Kui nad aga ka weel seminaari pedagoogikanõukogu koosolekule tohiwad ilmuda, siis on see asjata, olgu siis, et neil hääleõigus oleks. Mis neid muidu sinna kutsuda?

Kui mind walitakse ja mind tahetakse hinnata, siis ma lahkun koosolekult ja arutatu siis minu üle. Nii oleks see armsam olema ka seminaari lõpetajale, sest mis nad lähewad kuulama, kuidas nende omadusi ja teadmisi arutatakse? Ja kui siis seal üks esitaja pealtkuulajana juhtub olema, siis on arusaadaw, et tema teistwiisi arutustest edasi räägib oma kaastelastele ja sellest tekiwad kõiksugu ärewad silmapilgud, kõiksugu „klatsch“ ning jutud, mis asjale kahjulikud on. Muretsege selle eest esimeses reas, et seminaari juhatajateks määratakse tõsised pedagoogid, kes oma ülesande kõrgusel seisaksid. Meil tuleb eluga rehkendada. Ega meie wenelased ei ole, waid meie oleme eestlased ja, niipalju, kui mina õpilaste hingeelu tunnen, ei ole meie õpilastel kalduwust lobiseda ja targutada, nagu Wene noored tegid. Ärgu toodagu siis wõõrast õhkkonda meie Eesti kooli, waid olgem mehed ka siin, kes oskawad Eesti hingeelu hinnata.

Imelik on see, et siin mingisugused kursused toime pannakse. Kui noor inimene seminaari on lõpetanud ja tema mingisugusel alal puudulikult on ette walmistatud, siis korraldatakse kursused. Kui need kursused siin seaduseelnõus on ette nähtud, siis tahab seminaar enesele sellega waesusetunnistuse välja anda. Pääaegu nagu kõlaks: ega siis need seminaarid ei suuda täiswäärtuslisi pedagoogisid anda, sellepärast määrame ette neile ka juba kursused. Mis kursused need siis weel on? Kellele nemad on? Nende nimetus peaks hoopis teine olema — „katskursused“, kui ei taheta tarwitada sõna „eksam“. Kui ülikoolis katseid on ja õige tõsiseid, miks ei peaks siis neid ka seminaaris olema, muidugi mitte niisuguseid, nagu nemad Wene ajal olid, waid olgu neile antud kuju, mida wõiks Ladina sõnaga „colloquium“ ära tähendada (P. Treiberg (sd.): *Ni on nad mõeldudki.*) Töökooli printsiipi nõuab, et noored pedagoogid näitaksid, kuidas nemad tööd oskawad teha; kui nad ühe aasta koolis on töötanud, et nad siis näitaksid, kui kaugele nemad on arenenud. Neile peaks antama tingimata teemasid, mille üle nemad referaate peaksid kirjutama, ja siis näidaku, kui kaugele nad on aasta jooksul jõudnud, et selle järele wõiks otsustada, kui küps tema on, aga mitte selle järele kui ta seal kursusi kuulab ehk õpetajatele mõned küsimised ette paneb. See on liiga puudulik. Peda-

goog wõib ennast kõige paremini näidata tunniandmises, sest seal tuleb kõik ilmsiks, kuidas tema omapärasus on arenenud ja kas ta on aru saanud omast kutsesest, ning kuidas tema suudab hinnata psühholoogilisi nähtusi ja ennast kaitsta pärast tundi, kui teda arwustatakse. Sel wiisil saaksime meie juba selgema pildi, aga kursused, nagu nemad siin on ette nähtud, kordan weel üks kord, annawad seminaarile waesusetunnistuse. Kui siin on öeldud, et koolinõuniku arwamine kuulatakse ära, ega siis, wõiks arwata, seminaar üksi ei ole jõudnud nii kõrgele, et tema wõiks lõpuliku otsuse anda; tulgu siis koolinõunik, et tema aitaks kaasa hinnata.

Et seminaarid maksuta, selle wastu ei wõi iseenesest midagi olla, aga selle tagajärjed on väga tähelepanemiswäärilised demokraatlikus riigis. Demokraatlikus riigis ärgu olgu koole, millel niisugune klassiline iseloom on. Teistes keskkoolides on õpetus maksuline, kuna seminaaris maksuta. Loomulikult lähewad siis aineliselt allpool seiswad kihid seminaari, kuna need, kes jõukamad, — keskkoolidesse. Nii tekib lõhe, mis täiesti antidemokraatlik. Öeldakse, et seminaari lähewad need, kes waesed, et pedagoogika ja koolitöö on ainult neile, kes iseendid proletaarlastele nimetawad. Kultuuritöö on aga ühine kõikidele klassidele ja sellepärast tuleks asja teisiti korraldada, tuleks wõimalus luua, et anderikkamad maksuta õpetust saaksid, kui nad ainelises kitsikuses on. Iseäranis linnades, kus kihtide wahe rohkem välja arenenud, wõib kergesti tekkida sarnane seminaristlik kildkond, kes väga armsalt silmi teeb pöranda alla. (W a h e l h ü ü d e d p a h e m a l t p o o l t.)

Öeldakse, seminaaride õpetajate palk olgu suurem, kui teistel õpetajatel, sest meil ei olla tublisid pedagooge, kes wõiksid seminaaride õpetajad olla, ja neid tuleks sinna nagu meelitada suurema palgaga. Suurem palk oleks mõeldaw siis, kui seminaari kursus keskkooli kursusest üle ulatakse ja seal wiimasel aastal ettelugemisi peetakse. Igaüks, kes koolitööd tunneb, teab, kui soowitaw on, et koolitegelased oma silmaringi laiendaksid ja teab ka, missugune igatsus asub nende hinges, kes tahawad tõesti olla kunstnikuks lapse hinge kujundusel. Kui see huwi ära jääb, astuwad asemele teistsugused huwid ja kui sinna poliitilised huwid juurde tulewad, siis on niisugused isikud ebapedagoogilised. Nemad on hädapedagoogid.

Nad astugu wälja kooliõpetajate seisusest, kellel muud aated armsamad on, kui tõlise pedagoogi ja rahwakaswataja aade. Siin wõib veel teisigi puudusi olla, kuid peapuudused on minu poolt praegu ette toodud ja pean ütleva, et need ikkagi nii suured on, et ma I lugemise poolt hääletada ei wõi. Kaalutagu seda läbi ja wõetagu arwesse, mis siin arwustawalt ette kantud. Mis ma siin ette kandsin, ei ole mitte teooria, waid on neist kogemustest wälja kaswanud, mis mina ise läbi teinud olen. Meie kõik, ja iseäranis kristlased soowiwad, et haridus meil igakülgselt areneks ja selleks on tarwis, et Riigikogu nõuaks kõrget hariduslist tasapinda pedagoogidelt, et ikka rohkem kaoksid wäärnähtused. Need kursused, mis toime pandud, ei ole suutnud palju pakkuda, nad on hädaabinõu. Mis meie seminarid on korda saatnud, on mulle saladuse katte all, ja kuidas meie seminarid praegu töötawad, ei wõi ma hinnata, sest mingisuguseid seletusi nende kohta meile ei anta. Olen tähele pannud noori pedagooge ja pean ütleva, et nende juures veel palju saamatust ja wilumatust on.

See wõib küll ajajooksul kaduda, kuid praksis ei wõimalda seda igakord mitte, nii kui praegu pea üldiselt arwatakse. See on wale waade, et kui õpetaja puudulikust seminarist otseteed õpetama läheb, et siis töö ise, praktika, temast hea pedagoogi teeb. See waade on Saksamaal armugi kolikambri heidetud ja ka meil tuleb seda rada käia. Meie pedagoogidel peab tõsine, põhjalik haridus olema, nende haridus peab keskkooli haridusest üle ulatama. Meie, kristlikud, esineme suuremate nõudmistega meie tulewaste pedagoogide suhtes, kui ehk teie, sotsialistid. Teile on teised ideed tähtsamad, teie hulgas kolawad ehk ringi endised Wene ajast pärit ideed, mida meie kui kultuurinimesed, kes Eestit haridusliselt tahame tõsta, kuidagi omaks wõtta ega heaks kiita ei saa. (O. Gustawson (is.): Aga nende wanade ideedega ongi rahwast siia maani kaswata tud.) Meie nõuame, et rahwakaswatajal olgu igakülgne, põhjalik, soliid haridus, eriharidus ja sellepärast teen mina järgmise ettepaneku: „õpetajate seminaride seadus hariduskommisjoni tagasi anda nende puuduste läbikaalumiseks ja kõrwaldamiseks, mis Riigikogu koosolekul arutusel ilmsiks on tulnud“.

O. Gustawson (is.): Ma piirdun ainult mõne üksiku äärmärgusega, esita-

tud seaduseelnõu piirides, lugedes tarbeks käesolewal puhul peatada põhimõttelise küsimuse juures, kas käesolewa seadusega sanktsioneeritaw õpetajaid ettewalmistawa õpeasutuse tüüp tänapäewastes tingimustes on kõige parem ja kõige otstarbekohasem wõi mitte. Härra Kann „Päewalehes“ katsub küsimust täies ulatuses sellele põhimõttelisele pinnale seada selles mõttes, et seminaride seaduse wastuwõtmist wiivitada. Seda sama taotles täna siin pooles ulatuses härra Bauer. Hariduskommisjon talitas minu arust päris õieti, kui ta küsimuse selle külje kaalumiseks keeldudes, asus seminaride seadust arutama haridusministeeriumi seaduseelnõus aluseks wõetud seminaride tüübi alusel. Imelik paistab mulle, et hariduskommisjonis härra Bauer sugugi selle vastu ei waielnud, waid seda alles nüüd teeb, asetades küsimismärgi käesolewa seaduseelnõu tarwilikkuse kohta üldse. Härra Bauer arwas hariduskommisjonis ainult, et 14—15 aastased õpilased veel küllalt küpsed ei olla, et täie teadwusega endile elukutset walida wõida. § 6 juures awaldas härra Bauer arwamist, et küllalt otstarbekohane ei oleks jääda 6-aastase seminarikursuse juurde ja et selle asemele wõiks leppida 4-aastase kursusega, nagu oli ette nähtud I Riigikogu hariduskommisjoni wastuwõetud seaduseelnõus. Hariduskommisjonis näidati härra Bauer'ile, et sarnane tee, kus wahepeal algkooli lõpetaja enne, kui ta seminaari pääseda wõib, sunnitakse üldhariduslise keskkooli I ja II klassis õppima, iseenesest väga halb ja ebapraktiline tee on, ning kehwmate õpilaste sissepääsu seminaari väga küsitawaks teeb. Kui see härra Bauer'ile selgeks oli tehtud, loobus tema ilma pikema tülita oma endisest seisukohast ja temaga ka parempoolsed hariduskommisjoni liikmed. Nad leppisid lõpuks sellega, et algkoolist wiib otsekohene tee õpetajate seminaari. Sellel ainukesel järelandmisel oli parempoolsetel trööstiks see asjaolu, et haridusministeeriumi eelnõu pooldas 6-aastase kursusega seminaari. Haridusministeeriumi positsioonide kaitsmisel aga pahemalt poolt tehtud paranduste vastu ei tunnustanud hariduskommisjoni parem tiw mingit järelandmist. Meie rühma poolt esitatud põhinõue, et maksuta hariduse saamine seminaris endaga ei tarwitse kaasa tuua mingisuguseid järelokustusi, lükkati komisjoni enamuse poolt tagasi.

Meie rühm leiab aga enne kui pärast, et alg- kesk- ja kõrgemas koolis õppimine peab olema täitsa maksuta ja kehwenematele õpilastele ülespidamine ning õpetar- hoid antama riigi ja kogukonna poolt, ja loeb sellepärast tarwilikuks li lugemisel esineda wastawate parandustega. Seaduses tahetakse läbi wiia, et seminaari lõpetaja peab tasuta maksuta saadud hariduse ja riiklise wõi kogukondliku stipendiumi eest nii ja nii palju aastaid kooliõpetajaks olema. Seda wõib ju tõesti nõuda, sest nõuda wõib üldse väga palju. Iseküsimus on see, kas selle nõudmisega seda kätte saadakse, mida kätte saada tahetakse. Härra Bauer tähendas täna, meil olewat suur hulk seminaaride õpilasi, kes seminaaridest välja tulles, muutuwad sunnitöölisteks. Nad olla sisesemiselt täitsa wõõrad õpetaja elukutsele, olla aga siiski sunnitud selles elukutses tegewad olema. Kui härra Bauer tahab järjekindel olla, siis peaks tema aina terwitama ja toetama, et seesugune sunnitööle sundimine käesolewast seaduseel- nõust välja jääks. Meie arwates ei ole see halb tee ainukene tee, waid on weel palju teisi ja palju paremaid teid, mille kaudu wõimaldatakse seminaaride lõpe- tajaile õpetajaametis püsimine.

Edasi ei saa meie leppida hariduskom- misjoni enamuse ja ministeeriumi ten- dentsiga, ajada ukсед ja aknad lahti õpi- laste wäljapraakimiseks seminaarist. Hariduskomisjoni aruandja tähendas siin, et peab ilmtingimata wõimaldatama seminaaridest wälja heita neid õpilasi, kelledest on selgunud, et nad ühel wõi teisel põhjusel õpetajaametisse wastu- wõetawad ei ole. Meie esitaja tähendas juba hariduskommisjonis, ja ma tähenda- dan ka siin, et ettetoodud põhjendused siin paika ei pea ja et õpilaste wäljawis- kamise õigus pedagoogilisest wahendist muutub abinõuks, et wälja pukseerida seminaaridest eestkätt neid õpilasi, kelle poliitiline ilmawaade kaldub pahemale poole. Seda teed on ennegi käidud ja meil ei ole mingisugust garantiid selleks, et tulewikus sellest harilikust teest tahe- takse loobuda ja poliitiline salliwus pahe- male poole rohkem maad leidma hakkaks. Sellepärast oleme meie selle märkuse wastu. Meie paneme imeks, et seda ar- was heaks hariduskommisjonis ette panna käesolewa seaduse aruandja sotsiaalde- mokraat Treiberg. Sama wastuwõtmata on meile § 18 märkus, mille otsustamisel komisjonis häälled pooleks läksid — 5

poolt, 5 wastu. See märkus on tingitud haridusministeeriumi üldtendentsist, et ta- hetakse anda wõimalus haridusministeeriumile ennast kutsumata segada semi- naari asjadesse ning otsustada õpilaste saatust, mööda minnes kooli pedagoogikanõukogust. Siia maalsed kogemused peaksid olema meid teinud sedawõrd ettewaatlikuks, et peaksime teadma: sar- nane õigus haridusministeeriumi käes loob pinna järjekindlalt korduwaiks konfliktideks haridusministeeriumi ja peda- googikanõukogude wahel. Rikkalikud tegelikud kogemused on näidanud, et ha- ridusministeeriumil sarnastel juhtumistel äärmiselt wähe taktitunnet on ja et ta on alati rainunud üle öla, millegist hooli- mata ja millegist küsimata. Sellepärast arwame, et ilmtingimata peaks ära jääma märkus § 18 juurde. Edasi on meie ar- wates ebaloomulik, et seminaari lõpu- tunnistus alles siis seminaari lõpetajale kätte antakse, kui tema kõik oma kogu- sed, mis maksuta õppimine ning stipen- diumi saamine temale peale paneb, täit- nud on. Meie arwates tuleks siin tali- tada niisama kui üldharidusliste kesk- koolide lõputunnistuste wäljaandmiselgi. Edasi on meie arwates väga palju kaalu- waid asjaolusid, mis kõnelewad selle poolt, et seminaari õpilastel oleks wähe- malt oma kahe wiimase klassi kaudu täis- õigusline esitus seminaari pedagoogikanõu- kogus. Selles mõttes ei rahulda meid kumbki seaduse § 22 p. I all toodud wa- riant. Härra Raudkepp ütles, tema olla õpilastele esitusõiguse andmise wastu. Imelikul kombel argumenteeris härra Raudkepp aga oma wäidetega esitusõi- guse andmise poolt. Ta tähendas, et meie õpilased oma iseloomult ja karak- terilt Wene õpilastest palju lahku mine- wat, et nad olla tõsisemad, soliidimad, ei kandwat tühje jutte jne. Hea küll, kui see kõik nõnda on, siis ei ole ju mingit hädaohtu olemas, mis keelaks seminaari kahe wiimase klassi õpilastele anda täie- õiguslist esitust pedagoogikanõukogus. Hariduskommisjonis toodi pea wastuar- gumendina ette asjaolu, et kardetakse se- minaari õpilaste esitajailt pedagoogika- nõukogus arutamisel olewate asjade wäljarääkimist, mitte õieti edasiandmist, põhjendamata klatshi jne. Härra Raud- kepp on aga näidanud, et see arwamine põhjendamatu ja ilmaegne on. Järje- likult, kui järjekindel olla, ei saaks härra Raudkepp olla meie wastawa paranduse wastu, kui meie ta teisel lugemisel teeme.

Need kaks warianti aga, mis meie leiame käesolewas eelnõus, ei rahulda meie parteid. Lõpuks ei saa ma jätta kinni naelutamata üht üllatawat wahejuhtumist hariduskommisjonis käesolewa seaduse arutamisel. § 2-se juurde kuuluwa märkuse nr. 2 arutamisel, kus käsitati vähemusrahwaste seminaaride awamise ajutist korda, esines komisjoni liige Jaan Rea arwamisega, et vähemusrahwastel üldse mingisugust oma emakeelset seminaari tarwis ei olla. Iga vähemusrahwuse liikme esimeseks kohuseks olla Eesti riigikeelt nii ära õppida, et ta Eesti õpekeelega awalikkudes koolides takistamatult õppida wõiks. Kas see maru-rahwusline seisukoht terve Eestimaa töörahwa partei Riigikogu rühma, wõi ainult Jaan Rea isiklik seisukoht on, seda ma ei tea. Ühel kui teisel puhul on aga enam kui üllataw, et äärmiselt pahemalt poolt, kus öeldakse täies ulatuses olewat mõõduandwad kominterni seisukohad, lastakse kuulda sarnaseid ultrashowinistlisi tõekspidamisi. Need oleksid üksikud ääremärkused, mis ma käesolewa seaduseelnõu puhul meie rühma poolt teha tahtsin. Meie rühm hääletab esimesel lugemisel käesolewa seaduseelnõu poolt, esinedes teisel lugemisel meie rühma seisukohalt tarwilisteks tunnustatud parandus-ettepanekutega.

Juhataja J. Tõnisson: Koosolek on kaks tundi kestnud. Kuulutan 15-minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.10 min.

Peale waheaega algab koosolek kell 7.30 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma.**

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain.**

Haridusminister A. Weideman: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Õpetajate ettewalmistamise küsimus on väga tähtis. Algkool wõib siis tagajärgi anda, kui seal töötawad head õpetajad. Rahwas kannab suurt koormat kooli tarwis, sellepärast tuleb tõsiselt õpetajate ettewalmistamise küsimust kaaluda, kas suudawad neid ülesandeid täita, mis neil koolis tuleb täita. Teil on täna ette pandud õpetajate seminaari seadus. Märkuste kohta, mis siin selle seaduse üksikute paragrahwide kohta on tehtud, ei taha ma sõna wõtta, küll aga pean ma tarwilikuks wastu waielda austatud rkl.

Bauer'ile, kes kõneles põhimõtteliselt küsimuse üle, kas on sarnane tüüp, nagu käesolewas seaduses ette nähakse, küllalt otstarbekohane. Tähendatud seaduseelnõu seab õpetajate ettewalmistamise kohta palju suuremad nõudmised üles, kui meil senni makswad olid. Meil on küll palju kutsega õpetajaid, kuid endise Wene aja nõudmised õpetaja ettewalmistuse kohta olid mõnikord isegi vähemad, kui me praegu algkooli lõpetaja kohta üles seame. Uusi koole on palju juurde tulnud ja õpetajaid läheb palju tarwis. On pandud maksma 4-aastaline sunduslik algkool, seda kawatsetakse laiendada, kuid õpetajaid ei ole. Kohad jääwad teinekord wabaks. Kes ajalehte on tähele pannud, see teab, et väga paljud õpeasutused omale õpetajaid soowiwad ja teateid jälgides selgub, et nii mitmeski kohas õpetajaid walimistele ei ilmunud, sellepärast tuleb eestkätt, et seda puudust kõrvaldada, jõud selle poole sihtida, et wõimalikult rutem suuremal arwul õpetajaid saada. On asutatud pedagoogilised kursused, missugused annawad praegu enam õpetajaid, kui seminaar. Neid kursusi kawatseb haridusministeerium weel rohkem awada ja just seal, kus leidub keskkoolisid suuremal määral. Kuid nagu selgub, astuwad sinna peaaesjalikult naisterahwad. Täna oli pedagoogilistel kursustel üks ainuke meesõpilane, kes nagu walge wares teiste seast välja paistis. Mina arwan, et meie kooli hädaoht ähwardab, kui seal ainult naisõpetajad töötama saawad. Naisõpetajad töötawad kaunis hästi, kuid siiski sega- ja poeglastekoolides peab enamus tingimata meesõpetajate käes olema, naisõpetajad ei suuda küllalt distsipliini pidada. Mitte ainult meil ei ole puudus meesõpetajatest, waid seda räägitakse ka välisriikidest. Ameerikas, Saksamaal jne. on meesõpejõududest suur puudus. Wõib olla, et tulewikus, kus meil ülikool ja teised õpeasutused ei suuda enam wastu wõtta kõiki keskkooli lõpetajaid, et siis meesõpetajad rohkem koolipõllule lähewad. Kuid praegu ei ole keskkooli lõpetajate hulgas seda märgata. Seminaari aga astub maalt kaunis palju poeglapsi. Mõnes koolis on praegu sarnane korraldus, et poeglapsi enam sisse wõtta, kui tütarlapsi. Ma kardan, et me pedagoogilistest institutidest ainult naisõpetajaid saame. Meie tahame tõsta teadmisi. Selle wastu ei saa midagi ütelda, sest mida kõrgemale meie nõudmise seame, seda parem.

Sellega meie tõstame tasapinda. Kuid mina arwan, et pedagoogilise kõrgema õpeasutuse loomine praegusel momendil, meie praegusi seminaarisid ümber moodustades meil üle jõu käib. Meil ei jätkuks õpejõudusid. Meil ei jätku neid praegu isegi keskkoolide tarwis. On olemas mõned keskkoolid, kus ainustki ülikooliharidusega õpejõudu ei ole. Kui me aga nüüd pedagoogilise instituudi käima paneksime, siis peaks nõudmine seal nende õpejõudude kohta suurem olema ja see käiks meil üle jõu. Praegu meil selles õpetajaid ei leiduks.

Edasi tähendati, et liiga wara peab õpilane seminaari sisse astuma. Õpilane ei wõi weel otsustada selle üle, kas tal huwi on pedagoogilise elukutse wastu wõi mitte. Toodi ette toimepandud ankeedi andmed. Siin peab äga tähendama, et see ankeet wäga juhuslikud andmed andis. Näituseks on õpilased nimetanud eeskujudena isikuid, keda nad ei wõinud tunda. Ankeedis on küll nimetatud, et 35 protsenti seminaaride wanematest klassidest ei lähe õpetajateks, kuid tegelik elu näitab, et mõned üksikud neist ülikooli astuwad. Teistest koolidest on õpilased, kes ankeedis tähendasid, et nad õpetajateks ei soowi minna, just õpetajateks läinud. Nõnda ei saa ankeedi andmeid täiesti arwesse wõtta.

Edasi on tähendatud, et meie seminaarid tulewad meile liiga kallid. Kui meie kallidusest wälja läheme, siis peab ütleva, et mõned teised õpeasutused on weel kallimad. Näituseks põllutöökoolid, kui neid wõrrelda meie keskkoolidega, on wäga kallid. Aga äga see weel sugugi ei tähenda, et meie oma põllutöökoole peaks sulguma. Niihästi seminaarid kui ka põllutöökoolid on loomise ajajärgul ja seal on erakorralisi wäljaminekuid rohkem, sest seal tuleb ruume ehitada, sisseseadeid muretseda ja nõnda edasi. Neid wäljaminekuid lühema aja peale otsekohe arwesse wõtta ei saa.

Seminaarid on ju alles loodud, osa seminaarisid pole ühtegi lendu weel annud. Mõnes seminaaris on wanemas klassis 7—8 õpilast. Muidugi sarnasel juhtumisel, kui õpilasi nii wähe, peab seminaar palju kallimaks minema. Teiselt poolt ei saa muidugi salata, et seminaar õpejõudude kõrge tasu tõttu kallimaks läheb, kui harilik keskkool, umbes 25 protsenti. Sel teel saame äga sinna paremaid õpejõudusid. Sest on ju teada, et

kus paremini tasu saab, sinna ka paremad tegelased lähewad palju parema meelega ametisse.

Meile läheb õpetajaid tarwis. Tuleb kõiki teesid selleks kasutada, et meie õpetajaid saaks. Mina arwan, et praegu mitte aeg ei ole seda tööd lõhkuma hakata, mis on alatud. Seminaarid on alles loodud, ei ole weel lõpulikult wälja kujunenudki ja see poleks otstarbekohane uuele teele asuda, mis niiwäga küsitaw on ja mille üle ka Lääne-Euroopas nii palju waieldakse. Kui meie sarnasel seisukohal oleksime nagu Saksa wõi Prantsusmaa, kus haritlaste produktsioon on niiwõrd suur, siis oleks lugu teine, siis wõiksimme meie neid nõudmisi suurendada. Äga praegusel üleminekuajajärgul oleks wara sellest rääkida, et meie kõrgemat õpeasutust oma õpetajate tarwis hakkaksime looma. Ma arwan, et meil mõne aja pärast, kui meil juba õpetajaid palju on, kui algkoolid täiesti on wälja kujunenud, kui meil 6-aastaline algkool igal pool juba on teostatud, siis tõuseb meil ka see küsimus ülesse, kuidas nõudeid õpetajate ettevalmistuse kohta suurendada, siis hakkame seminaare ka pedagoogilisteks instituutideks muutma. Kuid praegu on see liig wara. Praegu ei ole meil õpejõude, kes neis instituutides õpetaks. Teiseks, tähtis on see asjaolu, mille peale ma esiteks tähendasin, et meil ainult naised siis õpetajateks oleksid. Weel on kaaluw see asjaolu, et seminaaridesse astuwad meil peaaugalt maaõpilased ja see oleks just soowitaw, et meil edaspidi ka maaõpetajad oleksid maalt pärit. Ei ole soowitaw, et maale õpetajaks läheb see, kes linnas kogu aja on elanud, kes maaelu ei tunne. On arusaadaw, et niisuguste õpetajate ja kohalikkude elanikkude wahel arusaamatused tekiwad. Käesolew seminaari seadus on ikkagi praegu weel minu arwates üleminekuajajärgu seadus ja et tulewikus wõib olla meie tõesti kõrgendamise neid nõudmisi ja kutsumise ellu pedagoogilised instituudid. Seminaaride seaduse järele tundub hädaline wajakus. Praegu on seminaarid loodud, neil seadust ei ole, töötawad ajutiste korralduste alusel. Nüüd, kus meil awalikkude keskkoolide seadus, niisamuti ka elluwõimise seadus on wastu wõetud, on tarwis ka seda küsimust korraldada ja nende õpilaste tulewik kindlaks määrata, kes neisse koolidesse õpima lähewad.

Juhataja **K. Wirma**: Fakti-
seks märkuseks on sõna rkl. Bauer'il.

H. Bauer (kristl.): Härra Gustaw-
son arwas siin, et kaheaastalise pedagoogilise instituudiga oleks terve selle seminaari seadusele kriips peale tõmmatud, ehk teiste sõnadega, nagu oleks mina seminaari seaduse wastu. See ei ole mitte nii. Mina soowiksin, et see seadus saaks wastu wõetud ja mitte tagasi lükatud, aga ma tähendasin selle peale, et see seadus on hädaabinõu ja pedagoogilise instituudi poole peame lähemal ajal ikka pöörama. Et meil weel paar aastat meesõpilastest puudus saab olema, sest ülikool ei suuda wastu wõtta, ei saa tänawu kõiki wastu wõtta, ei saanud seda ka minewal aastal.

Kõige lähemal ajal tuleb selle pedagoogilise instituudi eelnõu wälja töötada nii, et tema 2 aasta pärast tööle wõiks asuda, sest miks mitte luua kõrgemat õpeasutust, kui see parem ja odawam on, kui endised.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **P. Treiberg**: Minul jääb kokkuwõtteid teha üksikute kõnelejate poolt ettekantud wäidete kohta. Härra Bauer leidis, et sellesse õpeasutusse õpilased astuwad liig wara juba siis, kui nende kalduwused pole weel wälja kujunenud, siis, kui nemad oma püüete kohta ei ole weel selgusele jõudnud. Niisama astuda nemad sinna materiaalse häda sunnil, ilma sisemise tarwidusega. Selle peale tähendaksin seda, et see wäide on osalt õige. Et õpilaste õiged kalduwused alles keskkooli lõpetamise ajaks kindlaks kujunewad, on enam-wähem õige ja selles mõttes see argument kaalub. Kuid ma juhiksin tähelepanu selle peale, et kas meie keskkooli lõpetajad wabatahtlikult oma waba waliku järele niisuguse ameti peale minna wõiwad, kuhu nad ise tahawad. Praegu maksab nõudmise ja pakkumise seadus, mida me majanduslikust elust tunneme ka haridusalal ja keskkooli lõpetajad on sunnitud neid elukutseid walima, mille järele nõudmine suur on ja neist eemale hoidma, mille peale nõudmist ei ole. Härra Bauer tähendas, et praegu meil üheaastalistele kursustele astumise tung suur on. Mina arwan, et paljudel pole lihtsalt mujale kusagile minna. Kust see tuleb, et nii Eestis, kui ka Ameerikas koolilõpetajateks astumise tung on naistel suur. Nad lähewad määratul suurel

arwul õpetajaks. Üks Ameerika teadusmees räägib, et Ameerikas sõna „teacher“ see tähendab — õpetaja, juba naissugust olla, sest kaugelt suur enamus õpetajaist olla naised. Küsime nüüd, millest see tuleb, et niisugune õpetajaks hakkamise haigus Ameerikas naisi on tabanud? Kas sellest, et seal naistel on suurem kalduwus sinna minna, kui meestel? Ei mitte. Neil ei ole lihtsalt kusagile minna, sest teistel aladel ei jaks nad meestega wõistlust wälja kannatada. Õpetajaametisse aga saawad nemad, sest mehed sinna ei tungi. Nii on ka meil lugu. Naiskeskkoolide lõpetajad lähewad ka meil suurel arwul koolilõpetajateks, kuid suur protsent nendest läheb materjaalsetel põhjustel, sunni mõjul.

Üks asi, mis seminaris wäga tähtis, on see, et seminaris kaswab inimene kuus aastat. Õpilane elab siin teatawas õhkkonnas ja 6. aasta jooksul wõib temast kaswada hea pedagoog ka siis, kui tema esialgu ei mõtelnudki õpetajaks minna. Selles eas, kus õpilased seminaari astuwad, on nende hing weel õrn ja nemad wõiwad seminaari õhkkonnas hoonis teised kalduwused omandada. Pedagoogiks kõlbab ju enam-wähem suurem osa normaal inimesi, wõib isegi ütelda, kõik normaal inimesed, kui nad wastawa eelhariduse ja ettewalmistuse on saanud. Kui õpilane kuus aastat selles pedagoogilises atmosfääris, selles wäikeses mikrokosmis elab, mis teda igast küljest ümbritseb siis mõjub see suuresti tema iseloomu ja hingeelu peale ja temast wõib niiviisi wäga hea õpetaja saada. Nii ei ole aga asi, kui ta läheb kursustele, mis rohkem wabritseeriwad õpetajaid, kui nende tõsise ettewalmistuse peale rõhku panewad. Nii et see härra Baueri wäide palju ei kaalu.

Edasi, on siin ette toodud, et seminarid on wäga kallid õpeasutused. Selle peale tähendasin mina juba, et see oleneb sellest, et seminarid lähenewad rohkem eeskuulise kooli ideaalile kui teised keskkoolid. Kui öeldakse, et seminaari õpetajad saawad suuremat palka, siis pean mina ütlemä, et seminaari õpetajad ei saa suuremat palka, kuid seminaari õpetaja teeb hariliku õpetaja palga juures loomulikumis tingimistes tööd. Oleks loomulik, et kõikides koolides wõimalik oleks sunduslikkude tundide arwu nädalas kindlaks määrata 18 peale, mitte aga 24 peale. Peab ju õpetaja hulga kirjatöid täitsa tasuta tegema. Õpetaja, kes korra-

likult tundidele ette walmistab, kes tarwilisel arwul kirjatõid korraldab, kes oma kutset tõsiselt wõtab, peab ennast harilikult suuremal määral pingutama, kui õigus oleks temalt nõuda. Kui seminaari õpetajaid asetatakse loomulikusse seisukorda, siis on see täiesti normaal nähtus. Peab neile wõimalust andma ennast omas kutses täiendada. Meie peame hoolt kandma, et selles sihis üldse edasi läheme. Siin ei ole selles mingisugust hirmust asja, waid edaspidi, kui Eesti riigi rahaline olukord paraneb, peame sinnapoole püüdma, et õpetajate olukord paraneks ja kõik õpetajad seminaari õpetajate seisukorran jõuaks.

Siis rääkis härra Bauer siin pedagoogiumi kohta. Selle peale tähendaksin mina, et seminaar iseenesest ei tarwitse olla ainukene loomulik õpetajate ette-walmistuse õpeasutuse tüüp. Kes Saksa pedagoogilist kirjandust on jälginud, näeb, et mitmed soowitawad anda õpetajate ette-walmistamist täitsa ülikooli kätte, teised soowitawad luua ülikooli juures pedagoogilisi instituute, kolmandad soowitawad iseseiswaid pedagoogiume wõi jälle midagi muud. Meil ei ole mõtet üht tüüpi, näituseks pedagoogiumi, wälja wõtta ja ainult seda arendada. Mis on näituseks parem, kas korraldada teoreetilisi õpetunde kõigile instituudi õpilastele, kus kuuldesaali, noh, ütleme, sada kunni kaks sada õpilast kokku tuleb, ja neile seal teoreetilisi aineid, pedagoogikat, didaktikat jne. ette lugeda, ehk klassisüsteemi juurde jääda. On ju wõimalik sarnaseid loenguid pidada, see on ka odawam. Küsitaw on aga, kas annab sarnane õpetuswiis pedagoogiliste ainete juures nii suuri tagajärgi, kui klassisüsteem. Ei ole ju selles peatähtsus, et õpilane wõtab passiwselt wastu seda, mis temale õpetaja wõi lektor edasi annab, waid need ained, mis pedagoogile eriti tähtsad, tulewad wastastikuse koostöötamise, läbiarutamise ja seletamise teel läbi wõtta. Nii-sugune pedagoogiliste ainete läbiwõtmine annab soowitawaid tagajärgi ainult klassisüsteemi juures, mitte aga seal, kus lektor 200 inimesele loeb ja wiimased ainult loengute sisu üles kirjutawad ja seda passiwselt omandawad wõi lihtsalt pähe tuubiwad. Kui meil instituute tahetakse sisse seada klassisüsteemi järele, siis ei lähe nemad palju lahku seminaaridest. Siis ei ole nemad aga ka palju odawamad. Nii ei ole instituutide loomise ja nende iseloomu küsimus weel kaugeltki

selge. Kes aga ühele küsitawale suursele reaalsele suurust ohwriks toob, ei ole kaugeltki ettenägi poliitik.

Edasi peataksin mina härra Raudkepp'i wäidete juures. Härra Raudkepp ütles, et seminaarid ei peaks mitte linnas olema, waid maal, sest algkooliõpetajad töötawad peaaugjalikult just maal. Mina aga arwan just wastupidi: seminaari õpilased tulewad enamalt jaolt maalt ja nemad seda elu nii kui nii ise tunnewad ning neil ei ole enam waja maaellu süweneda, waid neil on linnakultuuri tarwis omandada. Iseäranis suures linnas, kus on olemas raamatukogud, teatrid ja teised kultuurilised ette-wõtted, kus on olemas, noh, ütleme Riigikogu jne., wõib seminaari õpilane just elu tundma õppida. Härra Raudkepp rõhutas suure hooga, et elu ei tule mitte tundma õppida ainult raamatust, waid elust enesest; siin on küsitaw, kus on parem elu tundma õppida, kas kusagil Haapsalus, Wõrus wõi Tallinnas. Tallinnas wõib igatahes elu kõige paremini ja mitmekülgselt tundma õppida, temas wõib inimene rohkem kultuurinimeseks kujuneda ning kultuuri positiivseid omadusi endasse imeda. Kui teie tahate õpetajad maamatsideks kaswatada, siisuguseks, nagu palju wanema põlwe õpetajaid praegu on, siis muidugi wiige nad maale, kus nad ei näegi midagi teist, kui teie aga tahate, et nad kaswaksid kultuurinimesteks, siis peab neid ikkagi linna tooma.

Edasi seletas härra Raudkepp seda, et meie seminaaride seadus on selles mõttes ebapedagoogiline, et tema paneb liig suurt rõhku spetsialiseerimise peale ja et see olla just Wenemaalt kaasatoodud pahe, kuna Saksamaal olla entsüklopeediline põhimõte maksma pandud. See on täiesti ekslik arwamine. Just senniajani oli Saksa õpetajate seminaarides maksew nõndanimetatud entsüklopeediline põhimõte, et igast asjast anti, aga kõike wähe; kõik need ained olid õpetajate seminaaris, mis rahwakoolis on olemas ja kõike õpetati ühetaoliselt. Kuid wõtke praegusel ajal Saksa wäljapaistwamad pedagoogid, wõtke Spranger, wõtke Rein'Arndt, ehk teised, nemad kõik rõhutawad just seda, et praegusel ajal on algkooli kursus niwõrd suur ja lai, et seminaarides ei jõuta õpilast kõikide algkooli ainetega täitsa tuttawaks wõi koduseks teha ja sellepärast peawad õpetajad ainult teatawa aine eriaineks walima. Just sellepärast Saksa

teadusmehed nõuavad, et algkooliõpetajad peavad hariduse saama ülikoolis. Ülikoolid ei anna ometi entsüklopeediat, vaid ülikool annab enam-wähem spetsiaalhariduse. Nii et see waade, mida härra Raudkepp esitas, ei ole sugugi õige.

Mis puutub teistesse härra Raudkepp'i wäidetesse, siis wõin osalt nendega ühineda, osalt mitte.

Näituseks, et hingeteadust peab seminaari õpeainete loetlusel tingimata kutsuma pedagoogiliseks hingeteaduseks. Üldse on wõimatu õpeainete nimetusel iga kursuse sisu ära tähendada. Ei saa ju näituseks, mitte ühe sõnaga kindlaks määrata, et seminaaris peab hingeteadust rchkem käsitlema praktilis-pedagoogilisest seisukohast, kui üldteoreetiliselt. Seda ühe sõnaga wälja ütelda ei saa, mis sisuga iga õpeaine kursus peab olema, ja see on haridusministeeriumi töö järele walwata, et seminaaris walitseks õige waim ja et seal õpetatakse iga ainet õigel kujul ja õiges ulatuses, sellepärast ei tarwitseks juuksekarwa hakata lõhestama niisuguste wäikeste küsimuste kallal. Samuti arwab härra Raudkepp nagu oleks siin halwakspanemine, kui on öeldud, et algkooli õpeainete hulka käib ka „metoodika“. See on lühiduse mõttes wõetud, muidu oleks pidanud kõik ained üles lugema, mille metoodikat seminaaris õpetatakse: Eesti keel ja tema metoodika, matemaatika ja tema metoodika, umbes nii nagu seda seminaari lõputunnistusel tehtakse. Kui meie metoodika wastu teatawat aukartust üles näidata tahame, siis wõiks siin iga aine metoodikat eraldi korrata. Kuid kas seda aukartust wäga waja on seaduses endas nii wäga rõhutada, see on küll küsitaw.

Edasi ei ole härra Raudkepp sugugi rahul nende kursustega, mis korraldatakse praktika-aasta lõpul ja leiab, et selle asemel tuleks korraldada proowitunde. Mis puutub proowitundidesse, siis korraldatakse proowitunde juba seminaari wiimastes klassides. Ma tean Tartus olusid, et seal iga seminaari õpilane annab 2 nädalat tunde algkooliõpetaja kaasabil ja juhatusel ja siis peale selle annab üksikuid eeskujulisi proowitunde, mis ära hinnatakse ja mis wõetakse arwesse õpilase wäljalaskmise juures ja nõuda aasta pärast, kui õpilane on iseseiswa õpetajana terve talwe „proowitunde“ andnud, et ta tuleks uuesti kursustele tunde andma... (L. Raudkepp (kristl.): Ei ole üle-aru!) Jah, see on ülearune!

Teie leiate, et ei ole ülearune, mina olen aga õpilasi näinud, kes aasta ehk poolteisega seminaari wiimastes klassides tarwilise oskuse omandawad. Harilikult on lugu nii, et kellel wõimet ei ole pedagoogiks saada, see näitab oma wõimetust ja oimetust juba wiimastel õpeaastatel proowitundides. Neile ei anta lihtsalt lõputunnistust, neid ei lastagi seminaarist wälja. Teie mõtlete, et kõik lastakse seminaarist wälja ja pärast hakatakse sorteerima, kuid õigem on juba enne õpeaja kestel silmas pidada, kas inimene kõlbab wõi mitte. Selles mõttes on ka seminaari seadusesse sarnane punkt üles wõetud, mis wõimaldab õpilase eemaldamist enne õpeaja lõppu pedagoogikanõukogu äranägemise järele. Härra Gustawson imestab, kuidas sotsiaaldemokraat wõib niisugust punkti kaitsta. Kuid mina ei ole seminaari seaduse arutamise juures mitte sotsiaaldemokraat, waid pedagoog ja waatan asja peale puhtpedagoogiliselt seisukohalt. Minu arwates on see õpilaste enda huwides, kui õigel ajal eemaldatakse seminaarist need, kes oma kutseks kuidagi kohased pole, ja sellega neile wõimalus antakse õppimisaastates endale kohasemat tegevusala otsida. Nagu näete, on mitmesugused kindlustused ette nähtud, et seminaarist tuleks wälja inimesed, kes oskawad ja wõiwad olla kooliõpetajad. Toonitan veel kord, et proowitundide andmine pärast kooli lõppu asjata ja ülearune on. Kursuste eesmärk seisab selles, et seminaari lõpetajad, õpetajaameti kandidaadid, tulewad kokku ja arutawad neid raskusi, mis praktika-aasta jooksul ette tulnud, arutawad nad läbi seminaari õpetajate ja koolijuhataja ning koolinõunikkude osawõttel. Selle aja jooksul selgub, kuiwõrd üks wõi teine seminaari lõpetaja iseseiswalt on tegutsenud, kui palju aktiivsust üles näidanud ja kui hea õpetaja olnud. Kõike seda arwesse wõttes antakse neile kutse. Härra Raudkepp soowitas kutseoskuse üle selgusele jõudmiseks eksame. Minu arwates ei saa kutseoskust üldse eksamineerida ega kirjatööde järele otsustada, waid kutseoskuse üle tuleb teiste abinõudega selgusele jõuda. Härra Raudkepp imestas weel, et koolinõunik abiks peab tulema, tema arwates järgnewat sellest, et pedagoogikanõukogu ei saawat ise walmis. Koolinõuniku osawõtmine on tööpoolest koguni teises mõttes tarwilik. Mõte oli see, et kursusest osawõtjad oleksid kontaktis kooli administratiiwse ja kaswatuslise küljega. Koolinõunik wõib

anda sõbralikka näpunäiteid noore õpetaja-kandidaadile ja neid praktiliselt wilunud ja kogenud isiku näpunäiteid ei võiks põlata. Härra Raudkepp tähendas weel, et need rühmad, keda tema esitab, näitawad suuremat harrastust ja armastust hariduse vastu üles kui sotsialistid. Noh, siin on meil küll üleaisalöömisega tegemist. Heitke teie sotsialistidele ette, mis teie tahate, aga seda, et nemad hariduse vastu waenulikud ja loiid on, et nemad haridust vähem toetawad, kui teised seal paremal pool, seda teie tõendada ei saa. Pahempoolsed on ikka toetanud hariduslist liikumist, ja ikka ja alati hariduse heaks suuremaid summasid nõudnud kui parempoolsed erakonnad. Ka meie hariduselus on sotsialistid ikka nähtawal kohal seisnud. Ma toon näituseks rahwaülikooli liikumise, mille juhtideks meil eestkätt sotsialistid on. Kus on aga sel alal meil kristlased? Teie võite küll rääkida, et olete väga suured hariduse austajad, aga kõnede järele üksi ei wõi meie otsustada.

Härra Raudkepp leidis weel, et seminaari õpetajatele 18 nädalatundi 24 asemel määramine ei ole lubataw. See olla õpetajate juurdemeelitamiseks ette wõetud. See on tõsi, et meil Eestis pedagoogilisi jõudusid on wähe ja 18 tunni määramine on ühest küljest selles mõttes ette wõetud, et häid õpetajaid seminaari koondada. Kõige tähtsam külg on ikka see, et võimalust anda õpetajatele loomulikumat tingimistes tööd teha, kui seda keskkooli-õpetajad teewad. Need peawad liiga ülejõu töötama, nad ei saa ennast edasi arendada ja korralikult tundide vastu walmistada, neil puudub selleks aeg, kuna see aga 18 nädalatunni juures enam-wähem võimalik on. 18-tunniline norm ei ole mitte liiga suur, nii et selles mingisugust palgakõrgendamist ei maksa näha, palk on seksamaks jäänud, see on — seminaari õpetajad saawad sama palga kui keskkooli-õpetajad, muudkui nemad töötawad loomulikumat tingimistes, õigema tunniarwu juures. Siis edasi tegi härra Raudkepp ettepaneku seda seaduseelnõu uuesti komisjoni tagasi anda, kõiki neid näpunäiteid, mis siin kõnedes on tehtud, arwesse wõttes. Minul ei oleks selle vastu midagi, kuid komisjonil oleks wõimatu kõiki neid näpunäiteid arwesse wõtta, sest üks teeb ühe kalduwuse ja sihiga näpunäite, teine hoopis teise. Härra Gustawson soowitab hoopis teist kui härra Raudkepp ja härra Bauer, aga kui komisjon kõik need näpunäited arwesse

wõtaks, siis tuleks winigrett wälja, weel kõlbmatam seadus, kui praegu olemas on. See oleks siis ka kõik, mis mul siin ütelda tuli. Härra Gustawson'iga oleks mul küll polemiseerimist, kuid et härra Gustawson'i ettepanekud tulewad II lugemisel uuesti arutusele, siis wõib iga punkti juures eriti peatada ja sellepärast ma praegu riende juures peatama ei hakka. Teen ettepaneku seminaari seadust I lugemisel vastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: Rkl. härra Raudkepp'i poolt on järgmine ettepanek tulnud: „Õpetajate seminaaride seadus hariduskomisjoni tagasi anda nende puuduste läbikaalumiseks ja kõrwaldamiseks, mis Riigikogu koosolekul arutustel ilmsiks on tulnud“. Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Rea'l.

J. Rea (töörp.): Ma andsin kirjalikult teate sisse, et palun sõna selle seaduseelnõu kohta. Nähtawasti anti teistele enne sõna, kuna minu teadaannet ei wõetud arwesse. Siis teatasin uuele juhatajale härra Wirma'le selles mõttes, et tema peaks wastawaid sammusid astuma. Kuid nüüd hiilitakse ikkagi sellest mööda ja rikutakse Riigikogu kodukorda ja erapooletust. Igatahes teatan, et ma protesteerin niisuguse erapooletuse rikkumise vastu ja nõuan, et mina saaks selle seaduseelnõu I lugemisel sõna.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Rea, Teil on sõna ainult faktiliseks märkuseks. Ühtlasi teatan, et siin on mul kõnelejate nimekiri, mis juhataja härra Tõnisson mulle edasi andis, kuid rkl. Rea nime selles nimekirjas ei ole. Peale selle aga teatasin mina enne lõpusõna andmist aruandjale, et sõnasoowijaid enam ei ole ja sel puhul rkl. Rea oma sõnasoowi ei awaldanud.

Asun hääletamisele. Kõige pealt panen hääletamisele rkl. Raudkepp'i ettepaneku seda seadust komisjoni tagasi anda. Kui see ettepanek peaks tagasi lükatama, siis tuleks hääletamisele aruandja poolt tehtud ettepanek seda seadust I lugemisel vastu wõtta. (Hääletatakse.) Wastu on nähtaw enamuse, sellega on härra Raudkepp'i ettepanek tagasi lükatud.

Palun neid, kes selle poolt on, et seminaaride seadus I lugemisel vastu wõetakse, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Nähtaw enamusega on

seaduslugemisel wastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

8. Kaubandus-tööstusministeeriumile eelkrediidi määramise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **H. Ostrat:** Lugupeetud Riigikogu liikmed!

Kaubandus-tööstusministeeriumile eelkrediidi määramise seaduses on ette nähtud kaks miljonit marka krediiti. See eelkrediidi nõudmine on tingitud sellest asjaolust, et tugimüür, mis ministeeriumi maja jaoks Pikaljalal oli, on läbiwoolawa wee tõttu alt ära õonestatud ja osalt ümber kukkunud. Et seda müüri uuesti üles ehitada ja uulitsat käidawaks teha, selleks oli seda krediiti tarwis. Walitsus esines 2.617.600 margalise nõudmisega. Rahaasjanduse komisjon seda küsimust igakülselt läbi arutades jõudis otsusele, et võimalik on sedasama müüri odawamalt ehitada, siiski aga müürile projektis esitatud tugewust ja kestwust jättes, selles mõttes on nõutud krediiti 617 tuhat 600 marga wõrra vähendatud. Sellepärast teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku seda seadust I lugemisel wastu võtta.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu võetud.

Aruandja **H. Ostrat:** Teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku selle seaduse juures mitte arwesse wõtta kodukorras ettenähtud kolmepäewalist tähtaega esimese ja teise lugemise wahel.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

9. Asunikkude ehituslaenu seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **H. Ostrat:** Selle seadusega määratakse asunikkudele 125

miljonit krediiti põllutööstusministeeriumi läbi. Krediit läheb asunikkudele hoonete ehitamiseks. Selle seaduse on ellu kutsunud järgmised asjaolud: 1923 a. eelarwesse oli ülesse wõetud krediit 135 miljoni suuruses asunikkudele ehituslaenu andmiseks. See summa oli wäiksena selles mõttes üles antud, et 1922 a. asuniku-

dele ehitamiseks ära kulus umbes niisugune summa. Ootamatalt tõusis aga tänawu ehitawate asunikkude nimekiri nii suureks, et 135 miljonit toetuslaenuks sugugi ei küüninud. Põllutööstusministeerium oli sunnitud mitmesuguseid kitsendusi laenuandmisel ette wõtma, näituseks ei wõimaldatud asunikule, kelle krunt 100 sülda kusagilt hoonest eemal oli, kahe hoone ehitamiseks laenu. Tänaeni on põllutööstusministeerium kogu selle 135 miljonit juba laenudeks wälja annud ja peale selle weel umbes 28 miljoni eest lubadusi.

Siis puudub temal weel 85 miljonit teise poole ehituslaenu andmiseks, sest nagu teada antakse ehituslaenu kahes osas: esimene pool siis, kui materjaal kohale weetud ja teine pool, kui hoonel sari-kad peal. Just selle teise poole andmiseks puudub põllutööstusministeeriumil raha. Ülejäänud 12 miljonit läheks nende kitsenduste lahendamiseks, mis põllutööstusministeerium senni laenu andmisel ette wõtnud. Kõiki neid seletusi silmas pidades arwan, et Riigikogu liigetel selle krediidi lubaduse wajadus täiesti selge on, sest kui tööd on alatud, siis peab teda ka korralikult lõpetama. Kui meie asunikkudele ei wõimalda oma kruntidel wastawaid hooned ehitada, siis paneb see asunikud raskesse wäljapäsemata seisukorda. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust esimesel lugemisel wastu võtta.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): Suurmaapidamise likwideerimisega on asunikkude küsimus paratamata üheks terawamaks nii poliitiliseks kui ka majandusliseks küsimuseks tõusnud, millega meil ühtepuhku, kõigil rühmadel, erakondade peale vaatamata, tegemist tuleb teha. Siin on Wabariigi Walitsuse poolt asunikkudele ehituslaenu seaduseelnõu. Juba maaseaduse wäljatötamise puhul tulid need seisukohad ilmsiks, mis meil olid sel ajal wäikepõllupidamise, kui sarnase wastu. Nimelt, et kui suurmaapidamine saab likwideeritud, et ühenduses sellega kerkib päewakorrale tuhandete ja kümnetuhandete elumajade ehitamine, mis iseenesest põllumajandust mitte ei aita kõrgele järjele tõsta, waid majanduslisi wäärtusi teisele alale, ehituste peale, üle kannab ja selle all põllumajapidamine iseenesest saab kannatada. Kui meie praegu waatame, mis moel meil põllumajanduse tõstmise juurde asutakse, siis meie wõime tähele panna, et wiimasel ajal on iseäralist elawust märgata nii asunikkudele laenu-

andmise alal, kui ka põllumeestele maaparenduse tööde tegemiseks ja teiste põllumajandusele tarwisminewate materjaalide muretsemise alal. Selle wastu ei oleks ju kellegil midagi ütelda, kui põllumajanduse tõstmise peale summasid määratakse ja kõiki teesid tarwitatakse, et põllukultuuri tõsta. Kui meie aga waatame, kuidas moodi seda tehakse, siis näeme, et siin ei ole mitte küllalt kiirelt talitatud, waid et need sammud, mis selleks astutakse, et need abiandmise wiisid, mis põllumajanduse tõstmiseks laenuid arwatusele wõetakse, ei ole meie rühma arwates küllalt otstarbekohased. Esiteks, kui meie wõtame nüüd põhimõtteliselt küsimuse, kas on wäikepõllupidamine kui sarnane kasulik wõrreldes suurpõllupidamisega, siis selle juures wõib ju pikalt waielda ja ma ei taha selle küsimuse juures täna peatada. Kui nüüd on läbi lõõnud see wool, mis wäikepõllupidamise mõõduandwaks on teinud ja kui on istutatud endiste mõisawäljade peale üttidesse asunikka, siis peab igatahes sellest seisukohast wälja minema, et need asunikud endile wõimalikult kiirelt jalad alla saaks. Senni ei ole seda aga mitte tehtud, nii nagu see tarwilik on. Meie rühma arwates ei wõiks igatahes mitte piirduma jääda ainult laenu ja krediidi andmisega asunikkudele, waid peaks neile tõsist toetust andma. Sest kui nüüd hakatakse asunikkudele laenusid andma, siis muidugi asunikkudele laenuandmise wiis, mis siin juba kindlaks määratud on ja mille järele ka käesolew seadus tahaks käia, teeb asunikkudele nende tasumise wäga raskeks. Ehitus nõuab suuri kulusid. Ei ole senni wastu tulnud asunikkudele ehitusmaterjaalide muretsemise juures tarwilisel määral. Kõik on sellest äraolenew, kuidas kellegil asunikul wõimalus on olnud ise omale materjaali muretseada. Kui kord waremalt wäikene krediit selleks määrati, siis oli selle krediidi saamine raskete tingimistega seotud, nii et paljud pidid sellest üldse ilma jääma. Ja kui meie waatleme üldse selle krediidiandmise wiisi ja meie maaseaduse teostamise iseloomu, siis meie näeme, et nõrgematel ja waesematel asunikudel, kellel kuidagi moodi õnnekorral on korda läinud maalappi saada, nüüd wõimalust ei ole asuma hakata, waid nad peawad seal kiratsema. Selle juures muidugi ei tõuse tööwiljakus, ei tõuse ka majanduslik seisukord. Meie toonitasime omal ajal juba esimese Riigikogu ajal, et asunikkudele saaks kergendusi tehtud, et neile

saaks ära jäetud rent, mida teistel põllumeestekihtidel ei ole, et asunikkudele saaks hoonete ehitamiseks tasuta materjaali antud.

Seda wõeti muidugi kui agitatsiooni meie poolt, sest tõsiselt ei ole meie ettepanekuid kunagi hinnatud. Ma ei taha ka täna loota, et meie ettepanek wastu wõetakse ehk meie seda küll tõsiselt teinud oleme. Meie ülesanne ei ole majandusliku seisukorra halwemaks tegemine, sest sellest ei ole töölistel tõesti mitte kasu. Meie oleme alati püüdnud waesematele antawate toetussummade poolt olla. Kui need ettepanekud parempoolsete poolt ei ole wastu wõetud, siis on sellel oma põhjused ja nimelt see põhjus, et maaseadus on leidnud juba niisuguse kuju, et teda hakatakse jõukate kasuks läbi wiima. Siin on kõige iseloomustawamaks saanud see asjaolu, et nüüd need erakonnad, kes paremal pool istuwad, on nüüd maaseaduse teostajad, kuna nad maaseaduse wäljatöötamise puhul täitsa wastasrinnas seisid. Sellest saadik, kus maaseadus on saanud erakondadele puhaskasu tegemise abinõuks, on iga erakond asunud maaseaduse teostamisele ning nähtawasti on arwatud, et üks wõi teine ettepanek, mis meie rühma poolt on tulnud, wõiks ka wahest olla tehtud puhaskasu püüdmise mõttes. Siin on mõõdetud ka meid eneste mõõdupuuga. Kui waatame, missugusel teel püüawad parempoolsed erakonnad maaseadust teostada, siis näeme, et see maaseaduse teostamine on wäga lähedalt seotud rahalise küljega. Härra Tõnisson, kes omalajal Asutawas Kogus kõige oma ajakirjaniku kõneosawusega ja ka wäljaspool ajakirjanduses suleosawusega sõdis selle eest, et maaseadus ei saaks mitte nii kiirelt wastu wõetud, niisamuti ka teised, näituseks härrad Temant'id ja Uluots'ad, kes esiteks selle seaduse wastu olid, on saanud maaseaduse poolehoidjateks. Jaan Tõnisson, kui tema peamistriks sai, andis wälja maaseaduse teostamise määrused, need määrused kannawad tema allkirja, et maad wõiwad saada ainult need, kellel on inwentaari. Mina ei hakka nüüd seda küsimust käsutama, missugusel teel maaseadust nende määruste põhjal läbi wiidi, seda tegid põllumehed wallanõukogude kaudu oma huwides, aga üks asi on selge, et ka krediitide määramise juures seda teed käidud on, et krediitide määramiseks peab ikkagi kindel alus olema, see tähendab, et krediiti wõib anda ainult sellele, kellel warandus ja rikkus, see on, et

peawad olema tingimata niisugused käemehed, nagu see on ette nähtud Wabariigi Walitsuse poolt 18. mail 1923 a. wäljaantud määrustes — asunikkuudele ehituslaenu wäljaandmise korra ja laenu kindlustuse kohta. Siin nõutakse, et laenusajal peawad olema kindlad käemehed, kes oma warandusega wastutawad laenu tagasimaksmise eest. See on arusaadaw sel silmapilgul, kui niisugune hea aineline wäärtus, nagu seda maa on, ära antakse ja mille poole kõikide rikaste ninasõõrmed nii kangesti wälja keerutatud on. See maa-hais kisub ka linnapõllumehi, nõndanimeetatud potipõllumehi oma juurde ja teie näete, kuidas lähewad suured maatükid just linnapõllumeeste kätte kõiksuguste asutuste ja ettewõtete siltide all. Niisamasugust lõhna tunnewad ka suurpõllumeeste pojad maa järele põllumeestekogude ridades ja neile on see wäga kerge kätte saada selle tõttu, et seadused nende huwides läbi wiiakse. Kui üksikutes wallanõukogudes on olnud tööliste enamus ning maad antud ka endistele mõisatöölistele ja popsikohapidajatele, siis on need maasaamise juures niisugusesse seisukorda pandud, et neil ei ole mitte nii kergesti wõimalik inwentaari muretseda, sest nad peawad laenusamise tarwis minema käemehi otsima jõukate ridadest.

Sellepärast meie arwame, et kui nüüd tahetakse ka neid nõrgemaid asunikka, kellel korda on läinud maad saada, toetada ja aidata, et siis ei peaks katsuma siduda laenusamist, mis õieti peaks olema toetus, mingisuguste käemeestega. Meie teame, et see laen tuleb tagasi maksta jne. Paljud asunikud on maa-alad saanud, kus maa tuleb söödist üles harida ja kuhu tuleb suurt kapitaali mahutada. Meie näeme aga niisugust sihti ja tendentsi, iseäranis põllumeeste rühmas, et hakatakse nõutama tegelikkudele põllumeestele Riigikogu kaudu krediiti, küll wäetisrammu ostmiseks, küll masinate muretsemiseks, küll maaparanduse tööde tegemiseks. Iseenesest ei oleks meil selle wastu midagi, aga teisest küljest näeme meie, et need krediidid ei lähe mitte waesematele põlluharijatele, nagu see peaks olema, waid jõukatele. Nii saawad ka need krediidid käesolewa seaduse järele jõukate kätte minema, niihästi praeguse walitsuse poolt, kui ka selle walitsuse poolt, keda teie ametisse seate oma määruste ja juhtnõõride järele. Seda oleme meie näinud endistest walitsustest ja wõime ka ette arwata, et käesolewal korral laenuand-

mine asunikkuudele samuti sünnib. Sellepärast ei saa meie selle eelkrediidi poolt niisugusel kujul olla.

Meie tahame aga ja soowime näha, et waesematele asunikkuudele kiiremalt abi antaks, et nendel ei pruugiks aastakümneid sipelda nendes wõlaprotsentides, mida laenusamine kaasa toob ja selle wõla tasumisega kõita oma järeltulewat põlwe.

Siis arwame meie, et see laen, mida siin ette nähtud on, peaks saama antud neile sel kujul, et see mitte ei kuuluks tagasimaksmisele. (W a h e l h ü d e d põllumeeste rühmast: Ega see siis laene ole! See on kingitus.) See oleks tõsine ettepanek, härrad põllumehed. Meie oleme nende kingituste poolt, sest meie näeme, et sarnased kingitused tõsiselt kaasa aitawad majanduslise seisukorra tõstmiseks. Teie olete siin linnas, wõib olla, pankade ja aktsiaseltside omanikud, ja tahate protsenta lõigata. Muidugi, käesolewal korral teie protsenta ei saa, sest siin nõuab Wabariigi Walitsus need protsendid enesele. Kuid kes on Wabariigi Walitsus? See on teie oma huwide kaitsja. Kui need protsendid lähewad nüüd riigile, siis sünnitab see waestele asunikkuudele palju raskusi, ehk need protsendid küll wäiksed on. Sellepärast on meie seisukoht niisugune, et tuleks anda asunikkuudele mitte laenu, waid nende tuleks anda toetust. Meie ei usalda seda toetuse andmist aga mitte kodanlise walitsuse kätte, waid meie nõuame, et see toetus, mida Riigikogu määrab, peab saama wälja jagatud asunikkuude kaudu, nende eneste organisatsioonide kaudu kehewematele asunikkuudele, kes ise selle järele walwaks ja seda wäljajagamist kontroleeriks. Muidu wõib nii juhtuda, et toetust saaksid need, kel juba enne kaukad kõwasti täis tuubitud on, ja kellel seda toetust tarwis ei ole.

Sellekohased parandused teeb meie rühm II lugemisel.

R. Penno (as.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina oma rühma nimel teatan, et käesolew seadus on asunikkuude poolt igatahes terwitataw. Asunikkuude seisukord on niisugune, et selle lahendamiseks Riigikogu kõik peab tegema. Kui neid jätta täiesti oma käe peale, ilma et neile abi pakkuda, kas riiklise laenu wõi mõnel muul teel, siis muidugi on üks tee, see on asunikkuude wäljasuremine. Käesolewa seaduse puhul ei taha mina aga mitte pikemalt selle juures peatada. See on ise-

enesest mõistetaw. Tahaksin ainult tähelepanu juhtida selle seletuskirja peale, mis walitsuse poolt esitatud. Siin on näidatud walitsuse poolt, et asunikkuudele ehituslaenu tarwis läheks, mitte see summa, mis siin nõutakse, waid 352.000.000 mrk. Nii tuleks siis täiendawalt, et ehitajaid rahuldada ja enam-wähem sellel määral anda, nagu asunikkuude ehituslaenu seadus seda nõuab, käesolewa seadusega anda 217.000.000 mrk., aga mitte 125.000.000 marka. See tähendab, et nõutakse krediiti isegi 92.000.000 mrk. wõrra vähem, kui seda tarwis läheks. Ma soovitaksin asunikkuude nimel, et walitsus püüaks rohkem asunikkuudele wastu tulla ja sellepärast mitte ei wõtaks sarnase kaalumise alla iga summat ja teda igal tingimisel kuidagi vähendaks. See põhjendus, mis siin selle vähenduse kasuks on toodud, ei ole wistist küllalt kaaluw. Siin on näidatud ära, et osa ehitajaid käesolewal aastal kawatseb kaks hoonet ehitada, tähendab, nähtawasti eluhoone ja laudahoone. Kui nüüd selle asunikkuude krundj piirides asuks 100 sülla kaugusel hoone, siis temale antakse ehituslaenu ainult ühe hoone ehitamiseks, nagu sellest seletuskirjast selgub. Minu arwamise järele ei ole see mitte kaaluw põhjus, asunikkuude krundid on meil enamasti pikuti tõmmatud, werstapikkused. Kui nüüd asunikul praktiliste kaalumiste järele ja kohapealse olude nõudel tuleb ehitada hoone, ütleme keskpaika ehk weel enam teiselepoole otsa ja teises wastupidises otsas asub seal mõnesugune hoone, siis wõetakse wõimalus ära laenu saada, kui see hoone on 100 sülla kaugusel tema krundist. Küsitaw on siis, kas üldse tema seal 100 sülla kaugust hoonet kasutada saab. Harilikult antakse hoone selle kasutada, kelle krundil ta on. Sagedasti wõib seda juhtuda, et temal selle hoone kasutamiseks wõimalust polegi. Nii, et see põhjendus ei ole küllalt kaaluw. Teine põhjendus, mis siin on toodud, rõhutab, et laenude wäljaandmise juures tuleb jõukust silmas pidada. Jõukus on relatiiwne asi. Seda mõistet ei saa kindlaks pidada. Mina ei tea, kes seal jõukas on. Kui ta laenu tarwitab, siis igatahes ta jõukas pole. Mina ei näe sarnast seisukorda sugugi loomulikuks, et meie anname teatava relatiiwse mõiste pärast laenu vähem, nii, et sellest üks osa asunikka osa ei saa.

Pealegi jääb selle jõukuse kindlaksmääramine tingimata ainult ringkonna-

walitseja heaksarwamisest ärarippuwaks. Kes nüüd sinna kehwea asuniku nime alla satub, ripub ringkonnawalitsejast ära. See põhjendus, mis siin seletuskirjas on toodud, minu arwamise järele ei ole mitte niiwõrd kaaluw, et selle tõttu siis see 92.000.000, mis tarwis oleks juurde anda, maha tõmmatakse. Esimesel lugemisel hääletab meie rühm käesolewa seaduse wastuwõtmise poolt, jättes endale wõimaluse teisel lugemisel wastawate parandustega esineda.

Juhataja K. Wirma: Sõnasoowijaid enam ei ole. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja H. Ostrat: Mis siin härra Reesen ette tõi, nagu oleks maareform kunstlikult ülesse kutsutud, siis ei ole see mitte õige. Mina, kes maarahwa seas elan, pean ütlema, et see oli rahwa hingeelust tingitud nõudmine, et ükskord ka kõige kehwe rahwakiht omaette maa saaks. Oodati teda hingemaa kujul ja teisel kujul, mis nagu Kalewi kojuootamine oli, — oodati suure igatsusega.

Kui siin öeldakse, et see olla ei tea kuidas kunstlikult tehtud, siis ütlen mina, et Eesti rahwa hingeelus elab tung oma ette peremees olla. (W a h e l h ü ü e J. Reesen'i (wäljasp. rhm.) poolt.) Mis nüüd härra Reesen kõneleb, et ehituslaenu tingimised on wastuwõtmata, siis pean mina ütlema, et ainukene laen, mis meile walitsuse poolt on antud, on ehituslaen asunikkuudele, mis asunikkuudele täiesti wastuwõetaw on. Selle laenu protsent on ainult 2. ja see on ainukene laen, mida terwitada tuleb. Iseasi on ühe teise laenuga, mis meile on wiie aasta peale wälja antud, — see on asumise laen — ja mis tõesti asunikkuude hinge püüab kinni nõõrida. Asunik sai alles peale hakata, ehitused on alles käsil ja juba tullakse nõudmisega, et üks osa laenu tuleb tasuda. Selle laenu parandamiseks peaks walitsus igatahes samme astuma. See seletus igatahes selle asja juures tarwilik ei ole, aga ma tähendan weel kord, et ehituslaen, kui niisugune, on sarnaste tingimistega antud, mille wastu ükski asunik olla ei saa. Kui siin öeldakse, et peawad käemehed olema, siis ma ütlen, et üks asunik wõib teisele käemeheks olla ja ühtegi ei praagita wälja.

Kui siin räägitakse, et moonakad ei saa omal krundil ehitada, siis tuleb see sellest, et nende krundid ei ole weel ära planeeritud, aga kui nemad saawad üksusteks ära planeeritud, siis on wõimalik

neile ka laenu anda, niisama kui igale teisele asunikule.

Mis härra Penno poolt ette toodi, siis wõiks sellega enam-wähem rahul olla, ilma et ma wastu waidleks. Kuid pean tähendama, et 125.000.000 laen on enam-wähem põhjendatud andmetel antud, nii et nõue käesolewal aastal seda summat suurendada, mõõduandew ei tohiks olla. Sellepärast teen mina ettepaneku seda seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) See seadus on nähtawa enamusega esimesel lugemisel wastu wõetud.

Aruandja H. Ostrat: Teen ettepaneku seda seadust teisele lugemisele wõtta ilma kolmepäewalise waheajata.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

10. Rahwawäelaste ja nende perekondade pensioni-seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **L. Johanson:** Rahwawäelaste ja nende perekondade pensioni-seaduse § 1-se järele wõiwad pensioni saada ainult need langenute ja surmasaanute wanemad, kel teisi seaduslikka toitjaid ei ole. Selle paragrahwi põhjal on töö-hoolekandeministriumil tulnud terve rida pensioni palweid tagasi lükata, kuigi need pensioni nõudjad ilma waranduseta ja sissetulekuta inimesed on olnud, ja kuigi ka teada on olnud, et need teised toitjad sarnases seisukorras on, et nad neid kohustusi mitte täita ei suuda. Näituseks ühed õpiwad alles keskkoolides, ja sellepärast puudub neil igasugune sissetulek, teised on terwisliselt raskes seisukorras ja kolmandatel on enestel suured perekonnad, keda waewalt oma wäikese päewatööga toita suudawad. Et ka wõimalust anda sarnastele rahwawäelaste wanematele pensioni määrata, sellepärast ongi esitatud käesolewa seaduse juurde täiendaw märkus. Uusi krediidinõudmisi see seadus ei too, tema peale läheb ainult umbes 600.000 marka ja seda wõidakse katta neist krediitidest, mis on eelarwes ette nähtud pensionide maksmiseks. Olgu

juurde tähendatud, et rahwawäelaste ja nende perekondade pensioni-seaduse põhjal toetust saawad umbes 2.100 pensionäari. See arw wäheneb aga iga aastaga. Täna wu aastal umbes 30 wõrra ja iga järgmise aastaga muidugi rohkem, sest et surewus ühes wanadusega kaswab. Rahaasjanduse komisjon on leidnud selle eelnõu wastuwõetawa olewat ja teen tema nimel ettepaneku seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see seadus esimesel lugemisel wastu wõetud. Aruandja on kirjaliku ettepaneku teinud, et asuda tähendatud seaduse teisele lugemisele, ilma kolmepäewalise tähtajata. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

(Juhatama hakkab abiesimees **L. Raudkepp.**)

11. Sõjawäeosade ja -asutuste alla wõetud ruumide üüriseaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Omawalitsuse komisjoni aruandja **O. Liigand:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Möödaläinud aastal 29. juunil wõeti esimese Riigikogu poolt wastu sõjawäeasutuste alla wõetud ruumide üüriseadus, milles üürinormid kindlaks määrati kahe, nimelt 1922 a. ja 1923 aasta peale. Tähtsam osa selles seaduses on üürinormide tabel. Selle määramisel asus esiteks I Riigikogu seisukohal, et kaitsewäe ja selle osade tarwitada olewate ruumide muretsemise kulud ei pea lasuma mitte ühekülgselt üksikute omawalitsuste peal, kus kaitsewägi strateegilise dislokatsiooni järele koondatud, waid ära jagatud peaks olema ühetasaselt üle terve maa. See on wõimalik sel teel, et ruumide muretsemise kulud omawalitsustele täielikult ära tasutakse, kuna maa ühetasaselt seda maksudena kannab. Et praeguse üüritablei maksvus 1. jaanuaril 1924 aastal lõpeb, tuli Wabariigi Walitsusel esineda Riigikogule üüritablei muutmise wõi tema pikendamise ettepanekuga. Wabariigi Walitsus on esinenud ettepanekuga muuta 1922 aastal wastuwõetud üüriseaduse § 4-dat, aga pisut suuremal määral, ja nimelt selles mõttes, et — esiteks, käes-

olewal aastal makswas üüritabelis sõjawäe tarwitada wõetud töökodade ja saunade üür ära määratakse niisuguses kõrguses, nagu see ette nähtud on makswas üüritabelis raudtee ääres asuwate kiwist laduruumide kohta. Teiseks, et see täiendatud tabel kahe, s. o. 1924 ja 1925 aasta peale maksma pandaks, ja kolmandaks, et sõjawäe ruumide üüritabeli kinnitamine edaspidi Wabariigi Walitsuse wõimkonda kuuluks. Omawalitsuse komisjon, läbi kaaludes ülemalnimetatud ettepanekuid ja nende põhjendusi, ühines Wabariigi Walitsuse ettepanekuga üüritabeli täiendamise küsimuses sel määral, kui see käib töökodade kohta.

Saunade üüride normeerimine tunnistatakse otstarbetuks, sest et erasauni sõjawäe jaoks õige wähe tarwitatakse. Nii on ainult kolm sauna Wiljandimaal, Petserimaal wiis ja Loksal üks kokku 411 ruutmeetri põrandapinna suuruses. Ja waba kokkuleppe teel ei ole raskusi nende saunade tarwitamiseks olnud ja ei ole ka ette näha. Sel põhjal leiab omawalitsuse komisjon, et siin mingisugust iseäralist tarwidust nende üüri normeerimiseks ei ole. Üüritabeli maksvus leiti otstarbekohasemaks kindlaks määrata mitte 2 waid 1 aasta peale, sest et majade korrashoidmise kulude ja ka üüride üldise kõrguse püsiwust praegu raske on pikema aja peale ette näha. Seda oletust jagab ka Wabariigi Walitsus enese poolt seaduseelnõu juurde lisatud seletuskirjas. Mis puutub aga ettepanekusse üüritabeli edaspidist määramist Wabariigi Walitsuse wõimkonda üle anda, siis leiab omawalitsuse komisjon, et Riigikogul käesolewa seaduseelnõu arutamisel endist seisukohta selles küsimuses, millel wõrdlemisi suur ulatus maksude mõttes ja mille käsitamisel ka teataw põhimõtteline tähtsus ei puudu, põhjust rewideerimisele wõtta ei ole. Ja wõib ka seda meelde tuletada, et endiste seaduste järele olid sõjawäe alla wõetud ruumide normid seadusandlisel teel kindlaks määratud ja nende normide tabelid Wene seaduste kogu IV köite § 7 juurde lisatud. Peale selle leidis omawalitsuse komisjon tarwilikuks seda seadust täiendada temale uue paragrahwi, paragrahw seitsmenda juurdelisamisega. Selle paragrahwi juurdelisamisega nähtakse ette kord, kuidas omawalitsused, kelle peale kogukondliste kohustuste seadus sõjawäe alla wõetud ruumide korrashoidmise paneb, ka eraomanikkude ruume, mis sõjawäe tarwi-

tada on wõetud, korras wõiwad pidada, kui üürisaajad seda ise ei tee. Asjalugu on niisugune, et Wene ajast maksew kogukondliste kohustuste seadus näeb ette küll omawalitsuse kohustusi eraruumisid korras hoida. Erasisikute kohustustest sellel alal see seadus midagi ei kõnele. Loomulik on, et maja wõi ruumide omanik, kes oma ruumide eest täit tasu saab, neid ruumisid ka korras peaks pidama. Sellepärast näeb juurdelisatud § 7 ette, et omawalitsused eraomanikkude ruumisid korda seades seda ei pruugiks teha kogukondade kulul, waid nende ruumide omanikkudele maksetawa üüri arwel. Üüri saawad eraomanikud walitsuselt omawalitsuste läbi kätte ja selle seaduse põhjal oleks omawalitsusel õigus niisuguseid kulusid üürimaksust maha wõtta. Panen ette seadust I lugemisel wastu wõtta.

K. Wirma (sd.): Ma ei taha selle seaduseelnõu kohta mitte sisuliselt waidlema hakata, aga ma juhin tähelepanu selle wormilise külje peale, mis annaks sellele seaduseelnõule niisuguse mõtte, mida komisjon nähtawasti ei ole tahtnud. Siin on öeldud „sõjawäeosade ja -asutuste alla wõetud ruumide üüriseadus („Riigi Teataja“ nr. 94 — 1922 a. seadus nr. 76) muudetakse ja täiendatakse järgmiselt:

§ 4. Käesolewa seaduse juurde lisatud üüritabel on maksew ühe aasta jooksul, s. o. 1. jaanuarist kuni 31. detsembrini 1924 a.“ Kui nüüd augustikuul „Riigi Teatajas“ wäljakuulutamisega hakkab see seadus niimoodi maksma, et 1. jaanuarist kuni 31. detsembrini 1924 a. on käesolewa seaduse juures olew tabel maksew, siis järjekult oleks praegu 1923 aasta kohta maksew tabel ära muudetud enne 1923 a. lõppu, sellest tekib küsimus, misugune tabel tänawu aasta lõpul siis maksab? (Pahemalt poolt: Waba kokkulepe.) Wist küll. Mina aruandjast küll pole nii aru saanud, et komisjon oleks tahtnud seda kätte saada, aga ometi on see segadus sees. Komisjon on Wabariigi Walitsuse eelnõus redaktsioonilise paranduse teinud, kustutades sealt maha sõnad, et uus seadus hakkab maksma 1. jaanuarist 1924 a. ja sellega on segadus tulnud. Ma ei taha ettepanekut teha, et selleks komisjon peaks kokku kutsutama, waid arwan, et komisjoni aruandja II lugemisel wastawa paranduse ettepaneku teeb. Igatahes arwan wõimalikuks niisugust soowiawaldust teha,

et komisjon oma töid natuke korralikumalt teeks ja mitte niisuguseid parandusi ei tee, mis seaduseelnõudesse segadust toovad. Mina juhin aruandja tähelpanu selle peale ja loodan, et II lugemisel on võimalik seda puudust kõrvaldada.

Juhataja L. Raudkepp: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja O. Liigand: Ma leian, et eelkõneleja seletus oli asjakohane ja iseenesest mõistetav on, et see seadus hakkab maksma 1. jaanuaril 1924 a. See parandus on aga täiesti tehtav teisel lugemisel, nii et see ei takista tema hääletamist I lugemisel.

Juhataja L. Raudkepp: I lugemisel on selle seaduseelnõu juurde ainult

üks ettepanek — teda I lugemisel vastu võtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see seadus I lugemisel vastu võetud.

Aruandja O. Liigand: Teen ettepaneku seda seadust II lugemisele võtta ilma kolmepäewast waheaega tähele panemata.

Juhataja L. Raudkepp: Ettepanek on tehtud seda seadust võtta II lugemisele ilma kolmepäewast waheaega arvesse võtmata. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek vastu võetud. Päewakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson.**

Abiesimees **K. Wirma.**

Abiesimees **L. Raudkepp.**

Abisekretäär **J. Wain.**